

de Sportwereld

NUMMER 30

APRIL 2003

De mannen van 1963
Steve Mokone
Skûtsjesilen

Magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport

Inhoud Sportwereld Nummer 30:

Nieuwsberichten	3
Actueel nieuws tennishistorie	4
Sportbeurzen/kaatstentoonstelling	5
Overzicht Sportbladen	6
De Zwarte Meteor	7
Lange onderbroeken in de winter	8
Boekrecensie	9
Etymologie skutsjesilen	10
Historisch besef skutsjesilen	11
Knoflook en basilicum	12
Boeksignalen	13
Column Jurryt van de Vooren	22
Vijf vragen aan	23

REDACTIONEEL

Eva Hogenbirk

Hallo geachte lezer! Weer veel gebeurd in de wereld van de sport. De Belgische oud-renner André Noyelle is op 71-jarige leeftijd overleden. Noyelle behaalde twee gouden medailles tijdens de Olympische Spelen van 1952 in Helsinki: in de individuele wegkoers en in de landenwedstrijd. In tegenstelling tot het wielrennen heeft Nederland schaatsend geen rijke historie op de wereldkampioenschappen sprint. Behalve het goud van Jan Bos in 1998, veroverden Nederlanders in 32 jaar WK sprint 'slechts' drie keer een zilveren medaille (Jos Valentijn 1973, Jan Bos 1999, Gerard van Velde 2003).

Tennis is ook meer iets voor anderen. Serena Williams is de vijfde (!) speelster die vier Grand Slam-titels op rij wist te winnen. Zij werd voorgedaan door Maureen Connolly, Margaret Court, Steffi Graf en Martina Navratilova. Navratilova won bij de Open Australische de mixed dubbel en werd daarmee de oudste speler ooit (46 jaar en drie maanden). "Mijn droom was vroeger om als jongste speler iets te winnen, niet als oudste", aldus een vrolijke Navratilova. De Amerikaanse heeft nu op alle Grand Slams het enkelspel, het dubbel en de mixed tenminste een maal gewonnen. Chapeau!

Over van de actuele naar onze geliefde sportgeschiedenis. Dit nummer draait om **Steve Mokone** (filmverslag op pagina 7, 'Lange onderbroeken' op bladzijde 8 en de boekrecensie 'Twaalf gestolen jaren', een pagina verder), **skûtsjesilen** (etymologie/het historische besef op bladzijde 10-11), een flinke portie **nieuws** (van pagina 3 tot en met 6) en heel wat **boeksignalen** (op bladzijde 9 en van pagina 13 tot en met 21). Vergeet u niet de smakelijke vijf vragen aan Susan Smit (pagina 23), het vileine t.v.-verslag over Sportpaleis de Jong (bladzijde 12) en de bekenende column van Jurryt van de Vooren (pagina 22) te lezen.

Rest mij nog u veel sportplezier te wensen!

Met vriendelijke groeten,
Eva Hogenbirk

P.S. Ik dank Mariska Zwartsenburg voor haar uitstekende interim-eindredacteurschap en verwelkom Michiel Rehwinkel terug van weggeweest.

Aan de website van De Sportwereld wordt nog gewerkt!

Heeft u opmerkingen, ideeën, artikelen voor De Sportwereld of heeft u in het verleden een nummer niet ontvangen, dan kunt u mailen naar: desportwereld@hotmail.com.

Niets uit De Sportwereld mag worden gereproduceerd, op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de hoofdredacteur. Mail voor aanvragen naar desportwereld@hotmail.com. De hoofdredactie heeft het recht om ingezonden brieven naar eigen inzicht in te korten of niet te plaatsen. □

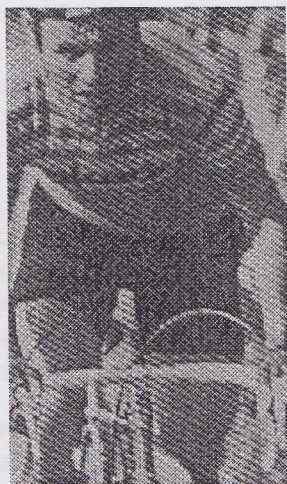
NIEUWSBERICHTEN

Gerard van den Houten

Beeldje van Hennie Kuiper in buurt van Roubaix

Oud-wielrenner Hennie Kuiper krijgt een gedenkpen op de plek waar hij in 1983 bijna zijn zege in Parij-Roubaix verspeelde. Vrienden uit zijn geboorteplaats Denekamp onthullen op 11 april, aan de vooravond van de 101ste editie van de voorjaarsklassieker, een beeldje op de plek waar Kuiper ruim twintig jaar geleden met wanhopige armgebaren om een reservewiel vroeg

Bron: NRC Handelsblad, 17 januari 2003

Hennie Kuiper.

Jan Klaassens Museum geopend in Venlo

Op 12 februari jongstleden heeft Hans Kraay sr. officieel het Jan Klaassens Museum aan de Parade 67 in Venlo geopend. Die datum markeert de twintigste sterfdag van de oud-voetballer van VVV (meer dan 500 wedstrijden) en Feyenoord (meer dan 200 wedstrijden). Kraay was in die Rotterdamse tijd medespeler van Klaassens. Ook de locatie is niet toevallig gekozen: tijdens en na zijn voetbalcarrière dreef de 57-voudig international (waarvan zes maal als aanvoerder) een tabakswinkeltje in de binnenstad van Venlo. Het museum voor Venlo's meest succesvolle voetballer aller tijden wordt het kleinste van Nederland en is een dependance van het Limburgs Museum.

Bron: Voetbal International, 29 januari 2003

Wielerbeurs in België

In april staat een tweetal Voetbal- en Wielerbeursen voor verzamelaars op de agenda.

Op zaterdag 5 april 2003 wordt in **Hooglede** door de Koninklijke Wielclub 'De Yzerzonen' reeds voor de achtste maal in West-Vlaanderen een Wielerruilbeurs georganiseerd. Deze beurs gaat door in de verwarmde speelzaal van de Gemeentelijk Lagere Jongensschool, Kleine Stadenstraat 36 te Hooglede. Op de (ruil)beurs vindt u o.a. publiciteitsfoto's, persfoto's, wielboeken, wielertijdschriften en allerlei andere wielerverzamelingen. De beurs begint om 9.00 uur en duurt tot ongeveer 13.30 uur. De toegangsprijs bedraagt 1,50 euro.

Kalender traditionele sporten en spelen 2003

Recentelijk is de kalender 'Traditionele sporten en spelen' weer verschenen. Een kleine greep uit de vele evenementen:

Strandzeilen, 22 maart, IJmuiden

Kegelen, 10 mei, Haarlem

Kaaibakn, 17 mei, Nieuwe Pekela

Krulbol, 7 juni, Yzendijke

Kloeten, 21 september, Tuitjehorn

Meer informatie is te vinden op www.traditionelesporten.nl

Stichting Traditionele Sporten & Spelen

Footballgroundz

Op www.footballgroundz.co.uk beheert een bevoegen supporter van Brentford een site met zelfgemaakte foto's van alle stadions waar hij is geweest. Bij alle plaatjes vertelt hij in het kort iets over de historie en de huidige staat van zo'n *footballground*. Het leuke is dat hij niet alleen de stadions van topclubs heeft bezocht, maar ook die uit de lagere divisies en zelfs de non-leagueclubs. Een bezoekje waard. □

www.footballgroundz.co.uk

A Photographic Record of Football Grounds in the UK

ACTUEEL NIEUWS OVER TENNISHISTORIE

Theo Bollerman

Tennistentoonstelling

Op 22 maart was het zover. De deuren van het Haags Historisch Museum openen zich voor de lang verwachte tentoonstelling over de tennishistorie, die teruggaat tot het jaar 1500. Alles wat u wilde weten over het spel, het racket en de herkomst van de tennistelling kunt u daar te weten komen. En vanzelfsprekend ook over grote kampioenen en kleine wetenswaardigheden. Belangrijke schilderijen en beelden kunt u daar zien, maar ook films en geluid over alles wat met tennis te maken heeft. Bovendien is er ook veel te doen voor kinderen. Voor ieder wat wils dus en het is de moeite waard om daar met een groepje mensen naar toe te gaan. Dat bespaart u een reisje naar het Wimbledon tennismuseum en u kunt en passant ook nog de plaquette bewonderen, die achter de Ridderzaal op het Binnenhof in de grond is aangebracht. Hierop staat te lezen, dat daar 's lands eerste tennisbaan zich bevond tussen 1500 en 1650, de *caetsbaan van de Princen van Orange*.

Haags Historisch Museum

Het Haags Historisch Museum bevindt zich op een steenworp afstand van het Binnenhof, aan de Korte Vijverberg schuin tegenover het Mauritshuis. Behalve de algemene informatie wordt ook verteld over de Haagse connectie. Den Haag was voor de Tweede Wereldoorlog het belangrijkste tenniscentrum van Nederland: het eerste officiële tennispark werd daar aangelegd in 1889, namelijk De Bataaf. HLTC Leimonias verhuisde daar vandaan naar het terrein, waar deze club in 1925 het eerste tennisstadion van Nederland liet bouwen op de METS banen. In 1927 werd de eerste speciaal voor tennis ontworpen indoorbaan gebouwd in de nieuwe wijk Marlot. En ook na de Tweede Wereldoorlog hebben clubs als HLTC Leimonias, Thor-RW en De Metselaars zeer vele kampioenschappen behaald en zijn er meerdere nationaal kampioenen afkomstig uit de regio.

Het Haagse tennisboek „Gravel en Gras”

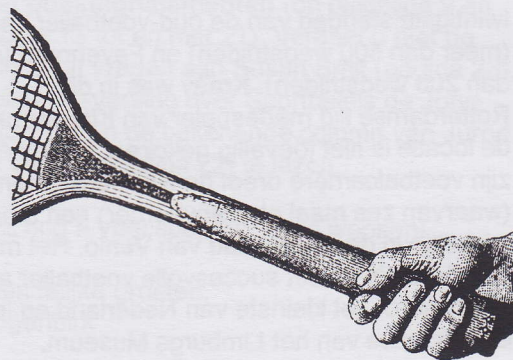
Ter gelegenheid van de tentoonstelling verschijnt er ook een uitvoerig boek met honderden illustraties bij uitgeverij De Nieuwe Haagsche. Het eerste exemplaar werd op de opening van de tentoonstelling overhandigd aan de auteur, Theo Bollerman. De kostprijs is 25,- euro en het boek is te bestellen bij de uitgever, tel. 070-3694004. De titel luidt „Gravel en Gras. Heden en verleden van de tennisparken, de clubs en de mensen in Den Haag en omstreken.” Behalve de historie behandelt het boek ook de actuele situatie op de parken en bij de clubs. Interviews zijn gehouden met de kampioenen van weleer, maar ook met de belangrijke tennispersonen afkomstig uit de gelederen van de parkeigenaren, de racket-importeurs, de tennisleraren en de interessante verenigingsbesturen.

Wel en wee uit heden en verleden

Het boek bevat een zee aan informatie over het wel en wee van alle betrokkenen. Succesvolle wedstrijden en mislukte fusies, verenigingsperikelen en een antwoord op vragen, die u zich nooit gesteld heeft. Met wie had Kea Bouman een romance, voordat ze huwde? Wie ontwierp het embleem van de KNLTB? Waarom mislukte de bouw van een tennishal op het terrein van de HLTC Leimonias? Hoe goed tenniste Trudy Groenman? Hoe oud is het METS stadion? Met wie tenniste koningin Beatrix wekelijks? In welk jaar won bondscoach Rinus Buytelaar van Davis Cup speler Piet van Eijsden? Wat betekent de B.T.O.N.? Waar werd het eerste overdekte tennis in Nederland gespeeld? Welke club heeft Richard Krajicek geadopteerd? Waar is een zaak in tennisartikelen gevestigd in een oude uitkijktoren van een voormalig vliegveld? En ga zo maar door.

Fraaie tennisparken

Haagse tennisparken werden aangelegd op schitterende landgoederen. In Voorburg op het landgoed Vreugd en Rust ligt een intiem park, waar de club Sobri nog steeds speelt. Op het landgoed Te Werve speelt de gelijknamige club, de voormalige tennisafdeling van de Shell. Vanaf 1268 werd het voormalige clubhuis bewoond! De uitbreidende stad verdreef ook een aantal boeren van hun land, waarop ook tennisparken werden aangelegd. Zo ontstond De Bataaf in de bosjes van Poot, en Tennispark Berg en Dal, en later Hanenburg, in de bosjes van Pex. Maar midden in de stad werd ook getennist, op een baantje op een pleintje, of achter de huizen. Wie herinnert zich nog het parkje van Chateau Bleu aan de Leidsestraatweg, waar Soldaat van Oranje na het tennissen zijn vlucht naar Engeland beraamde?

De laatste stand van zaken

In het boek wordt tevens van alle Haagse clubs de actuele stand van zaken verteld en op de foto's is menig tennisser te ontdekken, die wereldberoemd is op zijn of haar eigen park. Op deze manier worden de lijnen duidelijk van heden naar verleden en andersom. Als wij ons goed bewust zijn van het verschijnsel dat de situatie van vandaag een uitvloeisel is van langdurige ontwikkelingen, blijft ook de tenniscultuur gewaarborgd. □

SPORTBEURZEN

Bert Hulleman

De Stichting Sport en Media organiseert diverse ruil- en verzamelbeurzen voor sportliteratuur en – memorabilia. De doelstelling van Sport en Media is het stimuleren van sportpublicaties en het stimuleren van het bijeen brengen van sporthistorisch materiaal. Zij doet dat door het leveren van ontbrekende stukken aan musea, bibliotheken, bedrijven en instellingen, maar vooral ook door mogelijkheden te scheppen voor particulieren om hun collectie sportpublicaties uit te breiden. Daartoe worden op diverse plaatsen in het land sportbeurzen georganiseerd.

Zo vond onlangs op zaterdag 1 maart voor de vijfde keer een beurs plaats in Houten. Op 125 meter tafel boden standhouders/verzamelaars hun dubbele en overtollige boeken en tijdschriften en allerhande aan sport gerelateerde memorabilia te ruil of te koop aan. Onderling ruilen tussen verzamelaars behoorde tot de mogelijkheden. Bijna veertig standhouders uit Nederland, België en Duitsland zorgden voor honderden boeken, duizenden tijdschriften en foto's alsmede een keur aan memorabilia. Vaantjes, handtekeningen, sjaals, postzegels, glazen, petjes noem maar op, het was er te vinden.

De agenda van andere voor dit jaar reeds geplande beurzen is:

6 september (1ste zaterdag) te Ulvenhout bij Breda. De beurs wordt gehouden in Zaalcentrum De Harmonie, Dorpsstraat 55, middenin het centrum tegenover de kerk. Open ook hier van 10.00 tot 14.00 uur.

4 oktober (1ste zaterdag) wederom in Houten (Najaarsbeurs). Locatie De Heemlanden, De Slinger 48, te Houten. Zelfde tijd. Andere evenementen zijn in voorbereiding.

Informatie bij: Sport en Media, Bert Hulleman, Postbus 152, 8160 AD EPE. Tel.: 0578 – 616585. E-mail: sportmedia@hetnet.nl. Hier kunt U zich ook aanmelden (met adres) voor toezending van info-mailings. □

KAATSTENTOONSTELLINGEN FRANEKER

Dit jaar bestaat de Permanente Commissie der Franeker Kaatspartij, kortweg de PC, 150 jaar. Ter gelegenheid daarvan zullen er onder meer drie uitgebreide tentoonstellingen over deze oudste kaatsorganisatie van Nederland en haar wedstrijd worden gehouden. De tentoonstellingen zullen worden ondergebracht in drie, dicht bij elkaar gelegen fraaie locaties in Franeker, het kaatshart van Friesland en ook de plaats waar de jaarlijkse PC-wedstrijd wordt gehouden. De tentoonstellingen belichten elk afzonderlijke aspecten van 150 jaar PC.

1. In het Museum 't Coopmanshûs (Voorstraat 49-51; telefoon 0517-392192) is de tentoonstelling *Franeker en de PC* te zien. Centraal in deze tentoonstelling staat de relatie tussen de stad Franeker en de PC-kaatswedstrijd. Deze wordt toegelicht aan de hand van de geschiedenis van het middeleeuwse speelveld van de PC-wedstrijd, op cd-rom opgenomen (sterke) verhalen van direct betrokkenen bij de kaatswedstrijd en door middel van foto's uit de jaren 1950-1975 van de wedstrijd. In 't Coopmanshûs komt de betekenis van de PC voor de stad Franeker zoals die vroeger gold en zoals die heden ten dage wordt ervaren uitgebreid aan bod.

2. Het Kaatsmuseum (Voorstraat 2; telefoon 0517-393910/058-2663850) organiseert de tentoonstelling *Keninklik spul*. Hierin wordt 150 jaar PC-geschiedenis zichtbaar gemaakt aan de hand van typische PC-objecten, prijzen (waaronder van het Koningshuis), documenten, affiches, boeken, foto's, films / video's en (literaire) kunst.

3. In de Martinikerk (Breedestraat 2; telefoon 0517-397714/0517-397880) gaat het om de (verkoop-)tentoonstelling *Bylden fan de PC*. Tientallen beeldend kunstenaars hebben nieuw werk gemaakt op het thema PC / kaatsen.

Het is voor groepen van minimaal acht personen mogelijk om mee te doen aan het door het Kaatsmuseum georganiseerde kaatsarrangement. Het arrangement bestaat uit een combinatie van museumbezoek en zelf kaatsen (juist ook voor beginners), onder leiding van een ervaren trainer (0517-397300). Verder valt het bezichtigen van de tentoonstellingen gemakkelijk te combineren met een bezoek aan het wereldberoemde Planetarium (1774-1781). Franeker is een aantrekkelijk middeleeuws stadje, met vele historische gebouwen. Op afspraak zijn georganiseerde stadswandelingen mogelijk. De tentoonstellingen vallen midden in het kaatsseizoen, met vele belangrijke wedstrijden. De fameuze PC-wedstrijd is dit jaar op woensdag 30 juli.

De tentoonstellingen lopen van 29 mei t/m 24 augustus. □

OVERZICHT SPORTBLADEN

OVERZICHT SPORTBLADEN

Onderstaande lijst geeft een overzicht van nog lopende Nederlandse Sportbladen. De lijst is gebaseerd op mijn privé-collectie en is niet geheel compleet. Tevens zijn er nog wat vraagtekens ten aanzien van de jaargangen. Wie help mij het overzicht compleet te maken of aan te vullen?

Gerard van den Houten,

g.a.vd.houten@freeler.nl

Atletiek	
Atletiek Magazine	6e
Atletiek Actueel	5e
Runner's World	?
Autosport	
Formule 1	9e
Race Report	?
Badminton	
Badminton Bulletin	?
Bowling	
Bowling (top)Sport Magazine	16e
Buitensport	
Outdoor Magazine	?
Cricket	
Cricket Weekblad	113e
Dammen	
Het Damspel	95e
Darts	
Darts4you	?
Golf	
Golfers Magazine	19e
Golf Journaal	15e
Het Golfblad	6e
Golf Nieuws	6e
Handboogschieten	
Handboogsport	53e
Hockey	
Hockeykrant	?
Hockey Magazine	?
Judo	
Judo Viesle	41e
Kaatsen	
WIS-IN	31e
Kano	
KanoSport	23e
Karate	
Talko	21e
Korfbal	
Nederlands Korfbalblad	67e
Luchtvaart	
Sport Parachute	32e
Aero Journaal	19e
Midgetgolf	
t Gollertje	?
Mountainbiken	
Mountainbike Plus	12e
O2 Bikers	?
Onderwatersport	
Onderwatersport	33e
Rugby	
Rugby nieuws	25e
Schaatsen	
SchaatsSport	38e
Schaken	
Schaak Magazine	110e
De Voorloer	3e

Schietsport	
Schietsport	114e
Skaten	
Skate en Skaeeler	18e
In-Line Skater	?
Skiën	
Ski Magazine	50e
Snowboarden	
Snowboarder	14e
Snowboard Magazine	8e
Surfen	
Surf Magazine	?
Surf 'n Beach	15e
Tennis	
Tennis Park	20e
Centre Court	?
Tennis & Coach	?
Tennis Magazine	?
Triathlon	
Triathlon Sport	16e
Turnen	
GYM Magazine	?
Vechtsport	
Action Sports Magazine	8e
Budo Sports	1e
Ring Sports	?
Voetbal	
De Scheidsrechter	68e
Voetbal International	38e
Eif	23e
De Voetbal Trainer	20e
Voetbal Magazine	17e
Johan	5e
De Voetbal Amateur	1e
Voetbal Totaal	?
Wandelen	
Op goede voet	47e
Voetnoten	42e
Waterpolo	
ManMeer	5e
Watersport / Zeilen	
Watersport Magazine	?
Natiq	?
Wielrennen / Fietsen	
FietsSport Magazine	47e
Wielr Revue	27e
FietsActief	8e
Procyding	2e
Fiets	?
Zaalvoetbal	
Futsal Magazine	4e
Zwemmen	
ZwemRecreatie	15e
Zwemmend Redden	
ReddingsBrigade	75e

Algemeen	
Lichamelijke Opvoeding	91e
Politie Sport Nieuws	70e
Richting Sport Gericht	57e
Landelijk Contact	50e
Geneeskunde en Sport	35e
Coachen	23e
Sport & Recreatie Management	17e
SportAccom	16e
Rotterdams TopSportMagazine	11e
Sport Bestuur & Management	6e
SportFacilities	6e
Sportzaken	6e
Sport Week	5e
Sportief	4e
Sportkader	4e
FNV Sport Nieuws	1e
TrainersMagazine	1e
Natural Body	?
OudFit	?
Sport International	?
De Top 5	
Schietsport	114e
Cricket	113e
Schaak Magazine	110e
Het Damspel	95e
Lichamelijke Opvoeding	91e

DE ZWARTE METEOR

De geschiedenis van een korte jongensbroek
Hans Pars

Ga zitten kinderen, opa vertelt van vroeger. Ooit was er een tijd dat gekleurde mensen zeldzaam waren in Nederland. En dat is niet eens zo heel lang geleden. In de jaren vijftig van de vorige eeuw werden gekleurde mensen in sommige delen van ons land aangegaapt en nagelopen. Almelo was zo'n plaats. In deze Twentse gemeente raakte men geheel van streek toen de tweede divisieclub Heracles in het voorjaar van 1957 een gekleurde Zuid-Afrikaanse voetballer inhuurde. Een zwarte voetballer in het blankhouten Almelo, daar had de rest van Tukkerland niet van terug. Normaal was het maar een keer per jaar kermis in Almelo maar nu iedere veertien dagen als Heracles thuis speelde. Steve Mokone was de naam van de voetballer en veertig jaren later werd Tom Egbers zijn apostel. Met de naam Egbers zijn we in het televisieheden beland en daar zwijgt opa liever over.

Een voetnoot bij de vaderlandse voetbal-geschiedenis

Sportjournalist Tom Egbers schreef in 1997 een boekje over Steve Mokone. Het verscheen onder de titel 'De Zwarte Meteor' bij Thomas Rap in Amsterdam. Egbers komt uit Almelo, maar hij stond nog in de sterren geschreven toen Mokone Heracles naar het kampioenschap van de Tweede Divisie schoot in de zomer van 1958. We lezen dat pa Egbers bij de avondprak niet uitgepraat raakte over Mokone.

De bekendste donkere voetballer in het vijftiger jaren Nederland was zonder twijfel de Surinaamse Elinkwijk-speler Humfrey Mijns. In 1960 speelde deze Utrechtse verdediger drie keer in het Nederlands elftal. In het boekje van Egbers komt ook nog een tweede Zuid-Afrikaanse voetballer van Heracles ten tonele. Dat is Darius Dhlomo. Die heeft het trouwens veel langer in Almelo uitgehouden dan Mokone, die na twee seizoenen tabak had van het semi-professionalisme in Nederland. Hij ging voor meer geld naar Cardiff City. Dhlomo beviel het hier zo goed dat hij Nederlander werd en later nog in de gemeenteraad van Enschede terecht kwam.

Klompdansen op het veld van Heracles

Na deze lange aanloop dan nu eindelijk het doel van deze bespreking: de film 'De Zwarte Meteor' van Guido Pieters. Volgens zeggen zou dit een verfilming betreffen van het boek van Egbers.

Daar dacht de scenarioschrijver Kees van Beijnum echter heel anders over. Volle bioscoopzalen trekken met het korte Almelose avontuur van een Zuid-Afrikaanse voetballer leek hem blijkbaar te dun voor het filmdoek. Dus kreeg de film een tweede hoofdpersoon: de HBS-scholier Felix, wiens vader in de film aan de kost komt als textiel-

arbeider in een Ten Cate-fabriek. Gelijk het zestienjarige jongens betaamde in de jaren vijftig, loopt Felix vrijwel de gehele film in een korte broek. Behalve als hij naar het Heraclesstadion gaat. Dan wisselt hij van rol met Mokone. Die doet een voetbalbroek aan en Felix zijn zondagse plusfour. U begrijpt dat zulks een band schept tussen de scholier en de voetballer. In de film raken Mokone en Felix al snel bevriend en dat levert Felix allerlei mooie levenslessen op in het Engels en Zuid-Afrikaans.

Die laatste taal spreekt de voetballer alleen stiekem want hij is uiteraard politiek correct. Maar Van Beijnum heeft nog meer smakelijks toegevoegd aan het verhaal. Waar Egbers de seksuele escapades van Mokone tamelijk sereen beschrijft, wipt onze voetbalheld er in Almelo lustig op los. Wat moet een Hollandse film zonder seks. En daarom krijgt Felix ook nog een buurvrouw die wel pap lust van de mannen en Mokone er als tussendoortje bijneemt. Ook de fabrieksdirecteur annex voorzitter van Heracles komt aan zijn gerief bij de buurvrouw van Felix.

Van Beijnum kent zijn Freud, dus naast Eros moet ook Tantalus aan zijn trekken komen. Dat krijgen we in de vorm van een mooi stukje klassenstrijd aan de poort bij Ten Cate met kontrukruiperij van de vader van Felix. Dat wordt beloond met promotie tot voorman van de fabriek en ruzie tussen vader en zoon. Met die scene kan de kindertelefoon nog jarenlang reclame maken.

Ik zou hier nu kunnen volstaan met de conclusie dat de film 'De Zwarte Meteor' vrijwel niets van doen heeft met sportgeschiedenis. De weinige scènes in de film die zich afspelen op het voetbalveld zijn ronduit knullig. Als je niet beter zou weten, denk je dat van 1957 tot 1959 er alleen houthakkers rondliepen op de Nederlandse voetbalvelden. De regisseur heeft duidelijk weinig affiniteit met voetbal en zijn adviseur op dit gebied, W. Elzenga, heeft hem daar niet van kunnen genezen.

De rol van Mokone wordt in de film gespeeld door de Zuid-Afrikaanse acteur Jet Novuka. Omdat Mokone indertijd over machtige passeerbewegingen beschikte, moest Pieters de benen van een echte voetballer lenen. Dat werd de Ajax-speler Steve Mofoheng. Mofoheng en Novuka lijken niet erg op elkaar maar dat loste Pieters op door veel van de voetbalscenes te filmen onder de heup: de klompdansen van Heracles.

Kortom: de beoefenaar van de vaderlandse sportgeschiedenis kan het best stellen zonder de film van Pieters. Als filmfiefhebber wil ik nog wel gezegd hebben dat het best een aardige film is, met goed camerawerk, een aanvaardbaar verhaal en enkele geestige scènes. Als beeld van het Nederland van de jaren vijftig voldoet de film wel. □

LANGE ONDERBROEKEN IN DE WINTER

Gerbrand Bakker

Op een ijzig koude tiende december vond in het Tropeninstituut in Amsterdam *Mix & Match* plaats, een 'expertisemarkt sport en allochtonen', georganiseerd door het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen met medewerking van het W.J.H. Mulier Instituut. Het enige sporthistorische onderdeel van de dag werd gevormd door een rondetafelgesprek tussen mannen die gewend waren aan een heel ander klimaat dan het Nederlandse. Humphrey Mijns, Surinaams voetballer van de eeuw en de eerste donkere speler in het Nederlands Elftal, Darius Dhlomo, een Zuid-Afrikaan die eind jaren vijftig samen met Steve Mokone (de 'Zwarte Meteor') Almelo en omstreken in beroering bracht en Aziz Doufikar, de eerste Marokkaan die bij een eredivisieclub (PEC Zwolle) speelde. Gespreksleider en dagvoorzitter Humberto Tan ondervroeg de drie oud-voetballers op luide toon.

Mijns en Dhlomo voetballen al heel lang niet meer, het zijn oudere doch nog kwieke mannen, Doufikar beëindigde pas dit jaar op veertigjarige leeftijd in Portugal zijn betaald voetbalcarrière, die 22 jaar geduurd heeft. Een van de dingen die op deze koude dag ter sprake kwam, was natuurlijk het trainen in de winter. En ja, ze hadden het alle drie vreselijk koud gehad, maar een lange onderbroek, een paar handschoenen en een muts vormden een warme remedie.

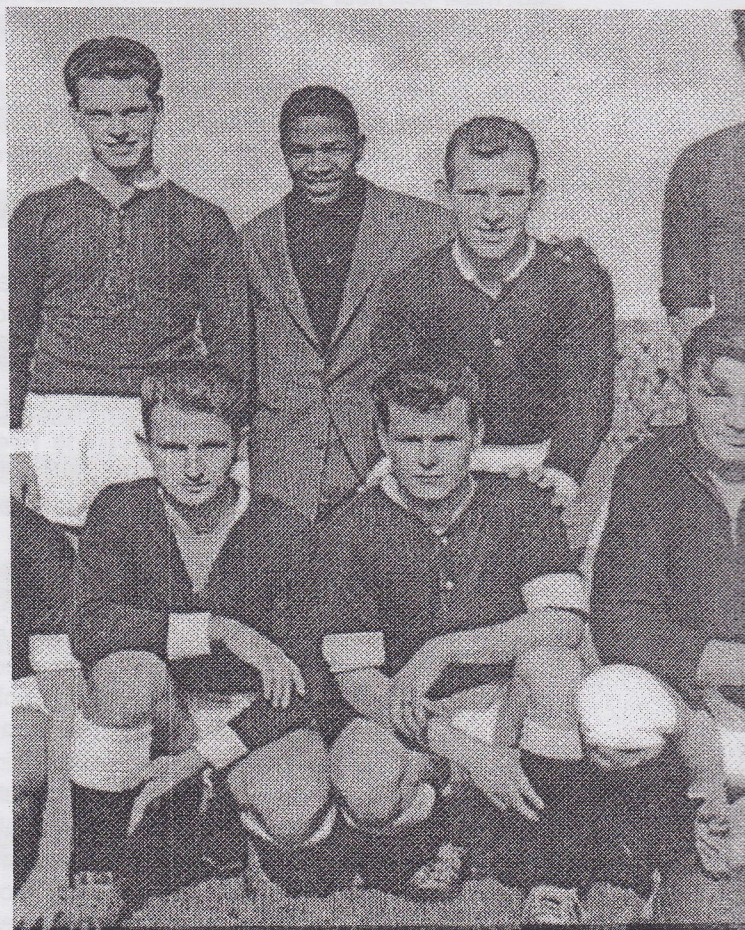
De belangrijkste vraag - gezien het thema van de dag - luidde: hoe werden jullie ontvangen en heb je ooit iets gemerkt van discriminatie? Mijns en Dhlomo voelden zich zeer welkom en vooral Dhlomo (die onderwijzer was in Zuid-Afrika en tegengewerkt werd door het apartheidsregime) voelde zich in Nederland voor het eerst een mens in plaats van een 'zwarte'.

Volgens Mijns zijn het schelden en 'incidenten met bananen' pas een probleem geworden vanaf begin jaren '80, toen er een hele golf aan Surinaamse voetballers kwam. De drie hielden zich blind en doof voor een enkele opmerking vanaf de tribune, het ging immers om het voetballen, maar Doufikar heeft één keer protest aangetekend toen zelfs een beroemde scheidsrechter („Ik ben zijn naam even kwijt") tegen hem zei dat hij moest oprotten naar zijn eigen land. Spelers, goed, publiek op de tribune, oké, maar een scheidsrechter moet overal boven staan: onpartijdig zijn. De drie sprekers waren het erover eens dat sport heel belangrijk is voor de integratie van allochtonen (Mijns: „Ik ben helemaal geen allochtoon, ik kom uit Suriname!"), omdat je leert samen met anderen iets te doen, iets te presteren en dat is een bindende factor. En, zoals Arnold Vanderlijde tijdens de dagopening ook al zei: „Alles draait om vertrouwen."

Moslimes en Suriprofs

Op het balkon van de marmeren hal was een twee

tal tentoonstellingen ingericht. Foto's van moslima's met hoofddoekjes en posters van de 'Suriprofs'. Meest opmerkelijkste tekst bij de foto's: „Als ze het over dat hoofddoekje hebben, dat ze niet elegant en vrouwonderdrukkend vinden, realiseren ze zich niet dat ze het over mijn moeder hebben." Wat opviel was de strijdbare toon bij de (fraaie) foto's, de moslima's zien het hoofddoekje vooral als een deel van hun identiteit en dat willen ze graag zo houden. Iets wat haaks staat op 'onze' wens de islamitische vrouwen uit hun vermeende isolement te halen. Uit de postertentoonstelling bleek dat er na Mijns heel lang geen Suriprofs in het Nederlands elftal speelden, dat er begin jaren tachtig een golf was (Rijkaard, Gullit, Vanenburg) en in de jaren negentig een tweede golf (Kluivert, Davids, Bogarde...).

Een van de eerste 'gekleurde' voetballers in Nederland was de zijn ploeggenoten van Heracles, seizoen 1958-1959 Eerste

Een tekst op één van de posters die wellicht symbool stond voor de hele dag: „Op geen enkel aspect van de samenleving wordt de integratie van migranten beter tot uitdrukking gebracht dan in de sport." Met elkaar in discussie gaan over sport en allochtonen was trouwens niet goedkoop: men moest vijftig euro betalen om deel te mogen nemen. Voor wie meer wil weten over zwarte spelers in het Nederlandse voetbal, verwijs ik naar „De Zwarte Meteor" van Tom Egbers (ook verfilmd) en „Het Surinaamse Legioen, Surinaamse voetballers in de eredivisie 1954-2000" van Humberto Tan. □

BOEKRECENSIE

Michiel Rehwinkel

Tom Egbers, „Twaalf gestolen jaren. Hoe de zwarte meteor ten onder ging in New York.”
Thomas Rap, 192 blz. ISBN 90-6005-246-3. Prijs 14,50.

Na het succes van zijn eerste boek zal Tom Egbers zich het vervolg van zijn schrijverscarrière aanvankelijk anders hebben voorgesteld. „De zwarte meteor” werd overal positief ontvangen en in 2000 zelfs verfilmd. En niemand minder dan Steve Mokone zelf woonde de speciale première in Almelo bij. Egbers had Mokone, die als een verloren zoon werd binnengehaald, opgespoord in New

Zuid-Afrikaan Steve Mokone. Staande derde van links met Divisie B.

York en was inmiddels bevriend met hem geraakt. Die komst van Mokone naar Nederland, de reis naar Almelo („*Is it still there?*”, wilde Mokone weten), de ontvangst in het oude stadion van Heracles, de tranen van de zwarte meteor, de verbazing van zijn tweede vrouw Louise (*Oh my God, heb jij hier gewoond Steve?*), vormt de inleiding voor Egbers' nieuwe boek „Twaalf gestolen jaren”. Het sprookje duurde immers nog even voort. Helemaal toen Mokone te kennen gaf graag de tweeling te willen ontmoeten, van wie hij de biologische vader is. Niet snel daarna veranderde de droom in

een nachtmerrie, toen in Het Parool het bericht verscheen dat Mokone jarenlang in de Verenigde Staten in de gevangenis had gezeten. Hij zou zijn vrouw zwavelzuur in het gezicht hebben gegooid. Evenals haar advocate. Een gruwelijke daad. Dit had Mokone voor Egbers verzwegen, evenals het bestaan van een biografie in Zuid Afrika waarin die periode wel staat opgetekend. Na vier telefoongesprekken naar New York is ook de vriendschap voorbij. Mokone zwijgt in alle talen.

Voor Egbers worden na die pijnlijke ontdekking een paar zaken duidelijk. Waarom het op Schiphol bij de paspoortcontrole zo lang duurde bijvoorbeeld. Omdat Mokone immers een ex-gedetineerde is en daarom geregistreerd staat. En in een Amerikaanse gevangenis kijken ze vast niet naar Europees voetbal, dus het was opeens ook logisch dat Mokone Ruud Gullit niet kende. Egbers voelde zich begrijpelijkerwijs bestolen door de man die hij als vriend beschouwde. Een ander zou misschien geen letter meer aan hem vuil willen maken, naar Almelo rijden en het bord 'Steve Mokonelaan' – dat eerder al tweemaal ontvreemd werd – voor een derde keer stelen en vurig hopen dat het niet zou worden vervangen. Misschien zelfs daarvoor pleiten. Gelukkig heeft Egbers dat niet gedaan. „Was dit dan het einde van alles? Niet voor mij. Al wilde Steve er niets meer over kwijt: ik moest de waarheid weten. [...] Ik besloot te gaan zoeken. In New York.”

Met „Twaalf gestolen jaren” is Egbers aardig geslaagd in zijn poging een boek te schrijven, waarmee hij toch iets had goed te maken. Gaandeweg komt hij ook tot de conclusie waar hij diep in zijn hart op had gehoopt: Mokone werd erin geluist. Twee processen die bol staan van intriges, zoekgeraakte stukken, manipulaties, een openbare aanklager die een lesbische relatie heeft met Mokones ex, valse getuigenissen (onder andere van zijn zoon) en ga zo maar door. Zelfs de CIA, die Mokone nadrukkelijk noemt in de artikelen die hij – dan werkzaam als psychiater en universitair docent – in de jaren zestig schrijft en die gericht zijn tegen de apartheid, zou erbij betrokken zijn. Niemand minder dan Desmond Tutu gebruikt uiteindelijk zijn invloed om Mokone vrij te krijgen.

Egbers weet dat allemaal soepel en goed geformuleerd op papier te zetten, waarbij hij zich in de eerste plaats baseert op processtukken. Dat de meeste van zijn bronnen geheim moeten of wensen te blijven, is tekenend voor de duistere sfeer rond de zaak. In het NRC Handelsblad pleitte Arjen Fortuin nog voor een derde boek. Want wie is er dan wel verantwoordelijk voor beide aanslagen, wanneer Mokone ten onrechte is veroordeeld? Of Egbers zich in dat wespennest wil (en kan) steken, valt te betwijfelen. Het rechtbankdrama dat hij de lezer nu heeft voorgeschoteld, is echter een film-scenario om je vingers bij af te likken. □

DE ETYMOLOGIE VAN... SKÛTSJESILEN

Gerbrand Bakker

Een skûte of skûtsje is een 'schuit' en sile is 'zeilen'. Waarschijnlijk hangt schuit/skûtsje samen met het werkwoord *schieten* in de zin van 'vooruit springen'.

Het werkwoord zeilen/sile is afgeleid van het zelfstandig naamwoord zeil, dat in het Middelnederlands de vorm *segel* of (later) *seil* had en verband houdt met het Oudnoorse *segi* 'afgescheurd stuk vlees, doek'. Skûtsjesilen is dus 'schuitje-zeilen'.

Het Fries is, als je het ontleedt, toch minder moeilijk dan je denkt. De schuiten waarmee gezeild wordt, waren ooit turf- en strontschuiten. De skûtsjes zijn platbodems, de vaarten en sloten die de boerderijen in Friesland met elkaar verbonden waren ondiep. De stront (of, iets netter: natte mest) werd ook wel over het IJsselmeer naar het Westland vervoerd.

Dat gebeurt allang niet meer, maar wel wordt nog steeds elk jaar de 'strontrace' georganiseerd, een zeilwedstrijd van drie dagen van Workum naar Warmond en terug. Nu begrijpt u ook meteen de term 'Bruine vloot' (die dus weinig van doen heeft met de soms bruine zeilen).

Turf is een brandstof die we niet meer gebruiken (en als we hem nog wel zouden willen gebruiken, is er vrijwel geen enkele plek in Nederland over om hem te winnen) en Nederland zit inmiddels met een mestoverschot in z'n maag en daarom worden de skûtsjes tegenwoordig uitsluitend gebruikt om er wedstrijden mee te varen of toeristen te vervoeren op dag-, weekend- of weektochten. Verder weet ik echt niets te schrijven over deze tak van sport.

Laat ik daarom van de gelegenheid gebruikmaken om een paar Friese sportwoorden nader te bekijken. Daar komen moeilijke taalkundige termen aan te pas, maar laat u zich niet afschrikken. Een tweede sport in de categorie Fries-is-minder-moeilijk-dan-je-denkt is het fierljeppen.

Fier is 'ver' en ljeppen is 'springen', denk daarbij aan het Engelse *to leap* 'springen'. Bij het begrijpen van het Fries is het handig als uw kennis van het Engels goed is, aangezien er een zekere mate van overeenkomst bestaat tussen beide talen. In de tijd dat het Friese Rijk zich langs de westkust uitstreekte tot in Vlaanderen, was er sprake van een verzameling op elkaar lijkende kustdialecten, in een band die zich uitstreekte van de Deense kust tot in Vlaanderen, inclusief de Britse kust. Die verzameling kustdialecten wordt Ingveoons of Noordzee-Germaans genoemd.

Schaatsen noemt men in Friesland reedride. *Ride* is 'rijden', maar wat is *reed*, meervoud *redens*? Dit is een typisch geval van Bijlmermeer. Dat wil zeggen: het -mer uit Bijlmer is een gereduceerde vorm van meer (mer spreekt makkelijker uit voor luie monden), dus Bijlmermeer is een dubbelopwoord.

Reedride is ook een dubbelopwoord, oftewel een tautologische samenstelling. Het zelfstandig naamwoord *reed* komt van *rijden*, net zoals we *griep* kennen naast *grijpen* of *band* naast *binden*. Dat verschijnsel wordt in de taalkunde 'ablaut' genoemd, een 'naar-beneden-geluid'. De ij en de i zitten hoger in de mond dan de ee en de a, probeer het maar eens. En zoals een band iets is wat bindt en waarmee je kunt binden, is reed iets wat rijdt en waarmee je kunt rijden. Waarschijnlijk zijn de Friezen zich bewust van de tautologie, en noemen ze een schaatser ook wel simpelweg *rider* en een hardrijderij op de schaats een *riderij*.

Tekening: Gretha van der Meer

HISTORISCH BESEF VAN... SKÛTSJESILEN

Peter Los

1. Wanneer is uw bond opgericht? Indien uw organisatie niet een overkoepelende bond is, welke is dit dan voor skûtsjesilen?

De IFKS is opgericht in 1981 en is de enige organisatie die Skûtsjesilen organiseert voor iedereen die deze sport wil beoefenen. Het kampioenschap is voor het eerst in 1982 georganiseerd. De belangrijkste zaken voor het kunnen deelnemen zijn: Dat het skûtsje voldoet aan de Omschrijving Scheepsuitrusting (klassevoorschriften). Men moet lid zijn van de IFKS, een goed schipper zijn en kennis van zaken hebben.

2. Hoeveel leden of verenigingen telt de bond?

Op dit moment zijn bijna 700.

3. Is er iets gepubliceerd over de geschiedenis van het skûtsjesilen in Nederland?

Er zijn een aantal boeken verschenen, waarvan als laatste „Met geveegde kont” van Klaas Jansma.

4. Wanneer is de sport begonnen?

Tegelijk met dat er skûtsjes gebouwd werden. Door met name kroegbazen, maar ook anders werden wedstrijden gehouden eerst rond 1900. Dat is altijd doorgegaan tot op de huidige dag, zij het dat dit nu in verenigingsverband gebeurt.

5. Waar bevinden zich de archieven en zijn ze geïnventariseerd?

Archieven van belang voor de vereniging bevinden zich deels bij het ambtelijk secretariaat en voor een belangrijk deel bij mij. Archivering met betrekking tot de skûtsjes bevinden zich voor een groot deel in het scheepvaartmuseum en de stichting „For de Nijteam” (voor het nageslacht) te vinden onder www.skutsje.nl.

6. Zijn er in het verleden of heden belangrijke Nederlandse skûtsjesilers geweest?

Landelijk bekend is denk ik niemand ermee geworden. In Friesland wel. Het is dan ook een typische Friese sport (net als polsstokverspringen, de Friese paarden, Friesdammen enz.). □

1. Wanneer is uw bond opgericht?

1945

Indien uw organisatie niet een overkoepelende bond is, welke is dit dan voor skûtsjesilen?

Wij zijn in zoverre een overkoepelende bond dat bij de Sintrale Kommissje Skûtsjesilen aangesloten zijn de schippers en de eigenaren van de skûtsjes, de commissies die de wedstrijden organiseren en de bemanningsleden van de skûtsjes via hun 'vakbond', de VSB.

2. Hoeveel leden of verenigingen telt de bond?

14 schippers, 14 eigenaren, 11 wedstrijdcommissies en verder zijn drie vertegenwoordigers van de VSB lid en negen bestuursleden afkomstig uit diverse geleidingen lid. Dit heeft met het stemrecht te maken.

3. Is er iets gepubliceerd over de geschiedenis van het skûtsjesilen in Nederland?

Ja, zeer veel, er zijn inmiddels talrijke boeken verschenen, rijkelijk geïllustreerd '50 jaar skûtsjesilen', 'Met geveegde kont', 'Heil om Seil' (schippersverhalen in het Fries), 'Pracht en Passie: 40 jaar foto's van het skûtsjesilen door Ger Dijs. Verder talloze jaaroverzichten in het skûtsjejournaal.

En wanneer is de sport begonnen?

Toen de eerste schippers zeilend hun producten door het waterland vervoerden. Je vracht eerder afleveren en de beste prijs maken was de inzet van de wedstrijd.

4. Waar bevinden zich de archieven en zijn ze geïnventariseerd?

Friesch Scheepvaartmuseum te Sneek en het Skûtsjemuseum te Earnewâld. Dat in het Friesch Scheepvaartmuseum is grotendeels geïnventariseerd. □

STINKEND NAAR KNOFLOEK EN BASILICUM

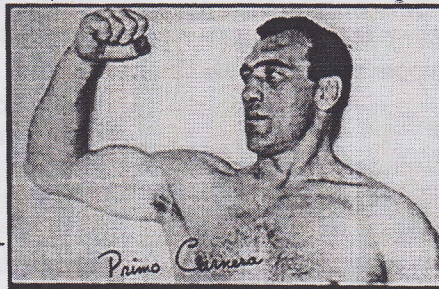
Hans Pars

De VPRO-televisie en sport in één adem noemen is vloeken in de kerk. De grachtengordelomroep deed vrijwel nooit iets aan sport: dat was niks voor 'ons soort mensen'. Een paar jaar geleden kwam daar verandering in toen de VPRO op vrijdagavond met Sportpaleis de Jong begon. Hoewel verandering? Het programma was eerder een vehikel voor de Rotterdamse lolbroek Wilfried de Jong dan een 'verdiepend' programma over sport. Bij de VPRO is de maker doorgaans belangrijker dan het onderwerp dus De Jong kon zich naar hartelust uitleven op zijn onderwerpen. Half februari was de vermaarde Italiaanse wereldkampioen boksen Primo Carnera aan de beurt bij De Jong. Deze reus op schoenmaat 52 won in 1933 de wereldtitel boksen maar was die een jaar later al weer kwijt. Waarom besteedde de VPRO nu aandacht aan Carnera? Geen idee, maar ik vermoed omdat er in juli van dit jaar in zijn geboorteplaats Sequels (Noordoost Italië) herdacht wordt dat het dan 70 jaar geleden is dat de eerste Italiaan bij het profboksen een wereldtitel won. Had de VPRO in februari al mooi de Nederlandse primeur van.

Onze Rotterdamse held toog naar Sequels om daar met wat mensen over Primo te praten: een idolate kroegbaas, een nicht van moederskant en een voormalige Italiaanse wereldkampioen. De Jong bezocht uiteraard het graf van Carnera en andere vormen van couleur locale werden niet vergeten. We komen zelfs te weten wat de voormalige wereldkampioen op zijn sterfbed in juni 1967 te eten kreeg. Verder waren beelden te zien van het titelgevecht van Carnera op 14 juni 1934 in New York. Na die verloren partij tegen Max Bauer zag Carnera er uit alsof ie tegen een tram was opgelopen. Bij de beelden van het titelgevecht het gewild lollige commentaar van De Jong over de maffia, gevechten die verkocht werden en over cement in de handschoenen van Bauer. De Jong klust blijkbaar nooit in eigen huis want anders zou hij weten dat niet cement maar gips hier de voorkeur geniet. Het dopen van de bandage in gips en die dan nat omdoen was in die tijd een wel vaker toegepaste truc. Een goeie scheidsrechter heeft dat echter snel door. Laat staan de tegenstander. Dieptepunt was de voice-over van De Jong die meldde dat er rond de ring in New York de Italianen 'stonken naar knoflook en basilicum'. Als volkstuinder teel ik zelf basilicum: dat dit koningskruid stinkt, is nonsens. Door de stank van Pernis is het reukorgaan van De Jong de weg kwijt geraakt.

Nu echter ter zake. In Sportpaleis de Jong waren ook enkele opnamen te zien van de enige keer dat de Italiaanse zwaargewicht in Nederland is geweest. Op 3 maart 1932 bokste Carnera een demonstratiepartij in Rotterdam en op 4 maart in Den Haag. Voor de

Tweede Wereldoorlog was het verschijnsel demonstratiepartij heel gewoon binnen de sport. Demonstratiepartijen werden vooral gegeven om reclame te maken voor een bepaalde tak van sport en om leden of aanhang te winnen. Je zou die demonstraties kunnen vergelijken met de vriendschappelijke wedstrijden van nu. De demonstraties van Carnera waren met recht vriendschappelijk. In het gebouw van K&W in Den Haag bokste hij vier rondjes van 4 minuten tegen 4 verschillende Nederlanders: Johian van Vliet, Paul Hofman, Rienus de Boer en Piet van der Veer. Er werd niet voor het 'echie' gebokst: „Het werd een aantrekkelijk variëte-nummer, waarom hartelijk is gelachen. Primo schepte er een behagen in om met een lachend gezicht zijn tegenstander op hem te laten beuken en dan onverwachts met een zachte 'aa' weer meester van het terrein te worden.” En dat tegen Nederlandse bokkers die zeker geen beginners waren. Zwaargewicht Paul Hofman was een veel

gevraagde bokser in het buitenland en Rienus de Boer was kampioen van Nederland. Niets van dit alles in Sportpaleis De Jong. Geen informatie over het boksen in Nederland. Een sport die na de olympische titel van Bep van Klaveren in 1928 mee was gaan tellen. Boksgala's vonden plaats in grote zalen en trokken veel publiek in die tijd. Sportpaleis De Jong heeft blijkbaar niemand kunnen vinden in Nederland die in maart 1932 in de zaal in Rotterdam of Den Haag er bij was. Ik durf te wedden dat er nog wat van die mensen leven. Dan moeten we het maar doen met een ooggetuige verslag uit 1932 door Jan Feith, een van de eerste sportjournalisten van Nederland. Feith schreef voor de Haagsche Courant een omvangrijke beschouwing over 'lichaamscultuur' en daar paste Carnera blijkbaar ook in. De tekeningen 'naar het naaktmodel' bij het verhaal van Feith waren van de kunstschilder Willy Sluiter. Feith schreef over Carnera in Den Haag: „En nu staat dan Primo Carnera vóór ons, Hagenaars. Onder het opgetaste, popelende, heftig bewogen publiek herken ik allerlei bekendheden uit mondaine en society-kringen, uit diplomatieke en politieke groepen, uit de heele en halve wereld, uit artiesten en sportlagen. 't Gaat om Primo Carnera! Men komt om den Italiaanschen geweldenaar. Men wil bewonderen z'n atletentors. Men wil het spel aanschouwen van z'n spieren. Men wil de mokerkracht ondergaan van z'n schrikbarende vuisten.”

Voor mokerslagen in de sportgeschiedenis kunnen we bij Sportpaleis de Jong niet terecht. Die is goed in melige teksten en leuke reisjes naar het buitenland. □

BOEKSIGNALEMENTEN

Nico van Horn

E. van der Hoeven, *EXCELSIOR: stokoud, maar springlevend, Excelsior Leiden 1902-2002* (Leiden 2002) 208 blz., EUR 12,50.

Het loont altijd de moeite een willekeurig archief binnen te lopen en te kijken of ze sportarchieven of sportboeken hebben. Zo beschikt het Leidse Gemeentearchief over de archieven van de Gymnastiek – en Schermvereniging Excelsior (1902). En in de archiefwinkel ligt het Gedenkboek dat uitkwam bij het eeuwfeest vorig jaar. Een fraai verzorgd boek, helder opgemaakt en compleet met een grote stamboom waarin de verwantschappen van allerlei bestuurders, bobo's, gymnasten en turners in Leiden haarfijn vallen na te speuren.

Excelsior begon op 3 juni 1902 in Leiden in de buurt van de Langegracht als club voor 'jongens van de straat' en voor de 'arbeidende bevolking'. Toch werd er in die club in de beginjaren fanatiek geschermd, een sport die je overigens nu niet direct met 'jongens uit de arbeidende' klasse verbindt.

Maar de nadruk op de 'arbeidende' klasse is lang bewaard gebleven getuige de beroepen van de bestuurders in de jaren zestig: chefmonteur, meesterfitter, typograaf, timmerman en schrijfmachine-monteur. De eerste voorzitter, Jan van Stralen, was amper zeventien jaar en het getuigt wel van lef om zelf een gymnastiekvereniging te beginnen in een tijd waarin Leiden tal van andere turnclubs al actief waren, getuige de lijst achterin het boek. Of waren deze jongens niet welkom bij de andere verenigingen?

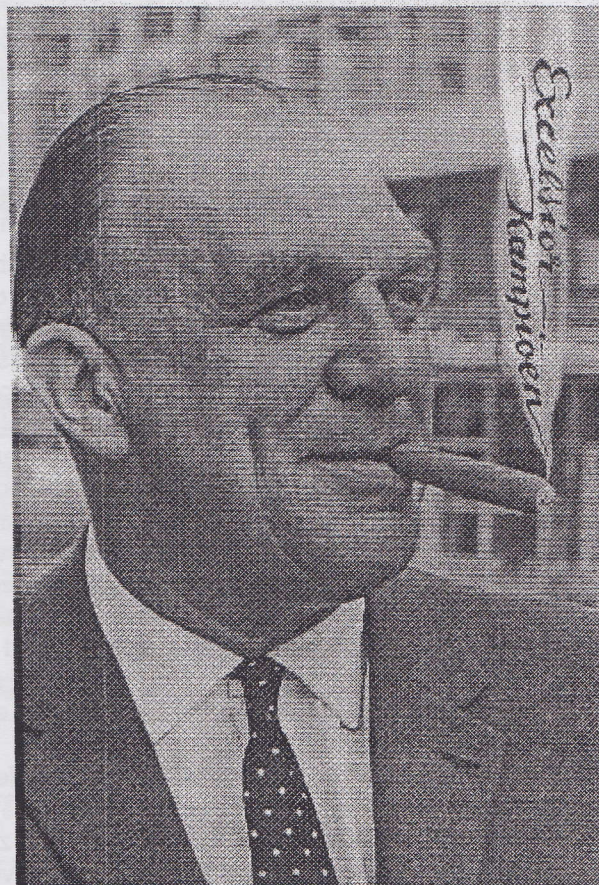
De leeftijdsgrens voor leden van de vereniging lag tussen de zestien en 26 jaar en misschien is het aan het jeugdige karakter van Excelsior toe te schrijven dat ze zich al rap een plaats wist te verwerven in Leiden. De vereniging kreeg de volle sympathie van de gemeente en dat resulteerde ondermeer in een zeer schappelijke regeling voor huur van de oefenruimtes.

Het schermen verdween geleidelijk van het activiteitenplan en in de jaren twintig en dertig groeide Excelsior fors. Een mooi sociaal aspect was dat leden die werkloos waren geworden geen contributie behoefden te betalen. Excelsior kwam vrijwel ongeschonden door de Tweede Wereldoorlog heen en al was het in financieel opzicht niet altijd even rooskleurig gesteld, de vereniging heeft de honderd gehaald.

Toch heeft er nog om gespannen: eind jaren tachtig, begin jaren negentig deed zich een zeer heftige bestuurscrisis voor. Gelukkig grepen enkele damesleden hun verantwoordelijkheid en redden de roemrijke club. Ze speelden goed in op nieuwe ontwikkelingen binnen de maatschappij en binnen de vereniging. De vereniging levert regelmatig Nederlandse kampioenen af.

Excelsior bloeit. Een vriendenclub, met familie-trekken en de daarbij horende familievetes, al worden die niet uitvoerig behandeld.

Het valt te hopen dat er nog eens een alomvattend boek over het Leidse turnen van de persen komt rollen, met daarin de precieze plaatsbepaling van Excelsior.

Mister Excelsior: Henk Zon.

Paul de Knop, Bart Vanreusel en Jeroen Scheerder (red.) 2002: „Sportsociologie. Het spel en de spelers.” Elsevier Gezondheidszorg, Maarsen. 428 pp, ISBN 90352 24884, E 65.-

Ruud Stokvis

Het verschijnen van dit duur uitgevoerde handboek bij een grote uitgeverij kan als een teken beschouwd worden dat de sociaal-wetenschappelijke studie van sport langzamerhand serieus genomen wordt buiten de nauwe kring van de onderzoekers zelf.

Omdat veel lezers van *De Sportwereld* niet alleen geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van de sport maar ook in de maatschappelijke achtergronden ervan, is het verschijnen van dit handboek ook voor hen een belangrijke gebeurtenis. Zonder aandacht voor maatschappelijke achtergronden blijft de sportgeschiedenis steken in het gebied van de historische anekdotes. Hoe interessant die ook kunnen zijn, pas in verband met de maatschappelijke achtergrond ervan dragen ze bij tot vergroting van ons inzicht in verleden en heden van de sport.

Het boek is gericht op het Nederlandstalig publiek, dat zijn naast de Nederlanders uiteraard ook de Vlamingen. De redactie bestaat geheel uit Vlamingen, alhoewel De Knop naast zijn hoogleraarschap aan de Vrije Universiteit van Brussel ook bijzonder hoogleraar op het gebied van de sport en de lichamelijke opvoeding is aan de Katholieke Universiteit van Brabant. Wat de medewerkers aan het boek betreft, dat zijn tien Nederlanders en elf Vlamingen.

De Vlaamse dominantie komt het boek ten goede doordat het sociaal-wetenschappelijk onderzoek van de sport in Vlaanderen verder ontwikkeld is dan in Nederland. In Vlaanderen figureren bijvoorbeeld hoogleraren op de gebieden van sport en lichamelijke opvoeding als Ronald Renson (Leuven), Bart Vanreusel (Leuven) en Paul de Knop (Brussel/Tilburg). Renson is iemand die zowel als sporthistoricus en als sportsocioloog zijn sporen verdiend heeft. Op dit universitaire niveau hebben zij in Nederland geen gelijken. Daarbij werken er aan de Belgische universiteiten ook als docent meer sociaal-wetenschappelijke onderzoekers op de gebieden van sport en lichamelijke opvoeding dan in Nederland.

Een groot probleem bij het componeren van een handboek over sportsociologie is wat er wel en niet in moet. Bij het *Woord vooraf* ziet men het probleem al ontstaan. Het boek wil een introductie aanreiken in „het sociologisch denken met betrekking tot sport en andere vormen van bewegingscultuur.” Hier staat dus eigenlijk dat het een boek is over bewegingscultuur. Uiteraard begint het boek

dan met een verduidelijking van concepten. De auteur van het eerste hoofdstuk, De Knop, ziet duidelijk genoeg alle dilemma's die met de definiëring van het begrip sport verbonden zijn, maar hij biedt geen duidelijk gezichtspunt van waaruit begrijpelijk wordt wat in het boek wel en niet behandeld wordt.

Hij onderscheidt aan de hand van werk van Steenbergen en Tamboer drie leden van de 'sport-familie': *physical games*, *physical activities* en *non-physical games*. Het begrip *physical games* wordt geassocieerd met de 'traditionele sporten', maar welke dit zijn wordt niet gezegd. Bij de *physical activities* ontbreekt het vrijwillig overwinnen van onnodige obstakels, daarom zijn het geen sporten, bij de *non-physical games* is onvoldoende sprake van lichamelijke beweging om van sport te spreken. Ik zou hieruit concluderen dat het boek over sociologische studie van de *physical games* zou moeten gaan, maar dat concludeert De Knop niet en het blijkt ook niet uit de inhoud van het boek. In het tweede hoofdstuk "*Sport in beweging*" delen de auteurs (Scheerder en Vanreusel) meteen al mee dat ze het liever over 'bewegingscultuur' willen hebben dan over 'sport', omdat „dit overkoepelende begrip beter de hedendaagse lading dekt.” Dat hangt er natuurlijk helemaal vanaf wat men als 'lading' beschouwt. Een opmerkelijke contradictie in hun betoog is dat ze de uitspraak uit 1989, dat de neiging om lid van een vereniging te worden in een geïndividualiseerde samenleving aan het afnemen is (p. 45), laten volgen door een tabel waaruit blijkt dat het aantal leden van sportverenigingen in Vlaanderen tussen 1974 en 1990 met 113,6% gestegen is (p. 46)

Dit brengt mij tot de kern van mijn commentaar op het boek. Van daaruit zal ik vervolgens kort de verdere inhoud bespreken. De kern van een sociologische benadering van sport zou moeten zijn de studie van de menselijke relaties op sportgebied en de wijze waarop die relaties samenhangen met de relaties op andere gebieden van het maatschappelijk leven. Dat is ook het formele uitgangspunt van het boek (p. 23).

Helaas wordt dit gezichtspunt in het vervolg van het boek niet consequent uitgewerkt. Daar ligt de nadruk op het bewegen van mensen, de maatschappelijke omstandigheden die tot veranderingen daarin aanleiding geven en de maatschappelijke consequenties van dit bewegen. Wat hierdoor vrijwel geheel door de mazen van het net verdwijnt, is de wijze waarop mensen op sportgebied met elkaar omgaan. Dat is de ontwikkeling en het functioneren van het verenigingsleven, de sportbonden, de internationale sportorganisaties en de top- en breedtesport die in die verbanden plaats vinden. De samenhang tussen de ontwikkeling van deze organisaties, de vormen van sport erbinnen en

meer algemene politieke en commerciële ontwikkelingen die zo kenmerkend zijn voor de ontwikkeling van wat sport in het dagelijks leven betekent, krijgt hierdoor maar incidenteel aandacht.

Dit is een boek waar niet de sport, maar het bewegen centraal staat. Daarom wordt er ook vrijwel geen aandacht geschonken aan het sportpubliek, de stadionbezoekers, de televisiekijkers en de kranten- en tijdschriftenlezers. Hier is ook wel een verklaring voor te bedenken. Impliciet is dit boek vooral geschreven vanuit het belang dat veel van de auteurs aan de 'Sport voor Allen' beweging toekennen (p. 74). Het streven vooral van overheidswege om zoveel mogelijk mensen ertoe te brengen zich min of meer regelmatig sportief in te spannen omdat dit goed voor henzelf en de samenleving geacht wordt te zijn. Dit wordt door Scheerder en Vanreusel zelfs wel aangeduid als vermoedelijk de voornaamste oorzaak van de enorme toename van de sportbeoefening in het tweede deel van de twintigste eeuw (p. 108). Het is het standpunt van wetenschappers die meer geïnteresseerd zijn in de lichamelijke opvoeding van de bevolking van Vlaanderen en Nederland dan in de sportwereld

met statistische analyses onderbouwde stuk valt op dat vooral ouderen steeds meer aan sport zijn aan doen. Het vervolg van dit hoofdstuk is een paragraaf in hoofdstuk 9 met als titel *De actieve sportbeoefening gedemocratiseerd? Over de sociale gelaagdheid in de sport* van Scheerder, Taks, Vanreusel en Renson. Hierin wordt onderzocht hoe de sportdeelname en de voorkeuren voor diverse sporten samenhangen met de sociale gelaagdheid van de Vlaamse bevolking. De auteurs beschikken daarbij over statistische gegevens voor 1969, 1979, 1989 en 1999, hetgeen hun werk voor historici extra interessant maakt.

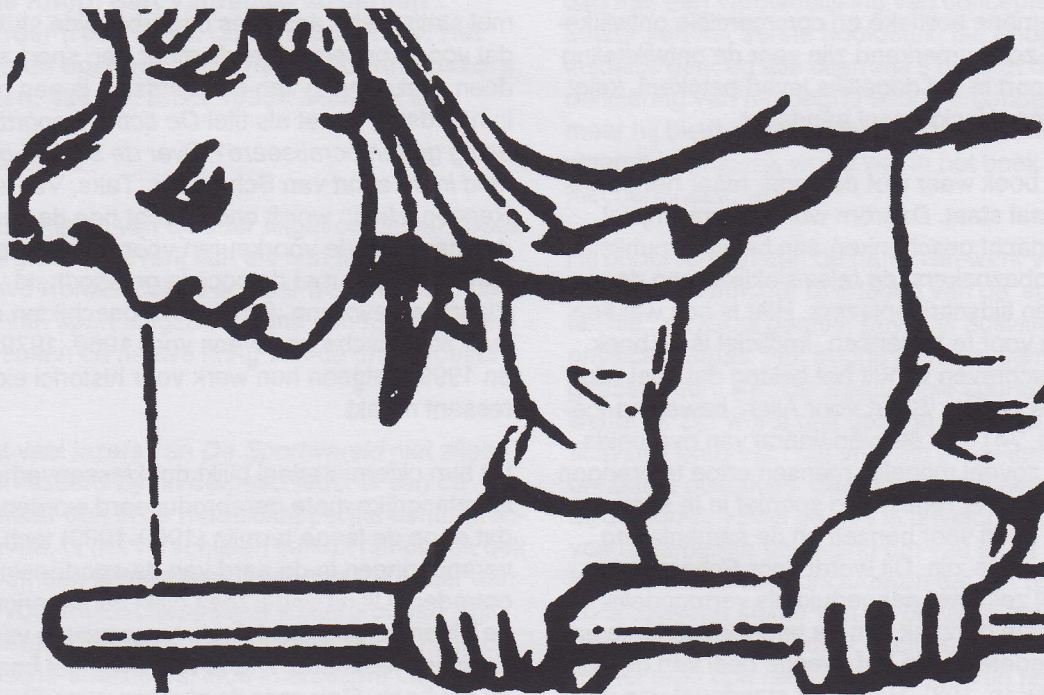
Uit hun cijfermateriaal blijkt dat klassenverhoudingen in belangrijke mate gereproduceerd worden, maar dat er op de lange termijn (1969-1999) toch ook wel veranderingen in de aard van de sportdeelname optreden. Uit dit onderzoek blijkt de superioriteit van de Vlaamse sportsociologie ten opzichte van de situatie in Nederland. Het is verreweg het beste stuk uit het boek. Ook voor de stukken over 'lifetime'-sport (Scheerder en Vanreusel) en de sportbeoefening van senioren (Scheerder) konden de auteurs over gedetailleerd statistisch materiaal beschikken.

van alledag, waarin het ruwe en het verhevene op de meest ingewikkelde manieren met elkaar verbonden zijn. Dit komt heel sterk naar voren in de paragraaf over *Sport voor allen* van De Knop, Renson, Taks en Vanreusel (p. 204). In dat stuk stellen zij zich min of meer op als uitvoerders van het 'sport voor allen' beleid op dit gebied in Vlaanderen. De auteurs voelen zich als coaches die dit beleid moeten sturen en stimuleren (p. 219).

Kennis van dit specifieke gezichtspunt maakt het mogelijk de vele uiteenlopende bijdragen aan dit omvangrijke boek met 418 bladzijden tekst in dubbele kolom en een betrekkelijk klein lettertype beknopt te karakteriseren. De grote interessante bijdragen hebben vooral betrekking op het zich bewegen. Dat geldt voor hoofdstuk 5: *Actieve sportbeoefening in Nederland en Vlaanderen* van Scheerder en Vanreusel. In dit degelijke en rijkelijk

In verschillende bijdragen van Elling in combinatie met Knoppers en de Knop wordt de sportdeelname ook nog geanalyseerd in termen van 'gender' en 'ethniciteit'. Hierin wordt uitgewerkt dat sport in het algemeen en bepaalde sporten in het bijzonder niet alleen mensen van bepaalde sociale klassen of leeftijdsgroepen binden, maar ook selectief bindend werken op basis van geslacht en ras. Deze selectiviteit blijkt op een iets andere wijze uit het stuk van Elling en Knoppers over de presentatie van sport in de media. Volgens hen lijkt mediasport vooral beelden van hegemoniale mannelijkheid te versterken (p. 164). Deze stukken over de verschillende aspecten van de sportparticipatie beschouw ik samen met het hoofdstuk 3 over de ontwikkeling van het overheidsbeleid in Vlaanderen en Nederland ten aanzien van de sportparticipatie als de harde kern van het boek. Een kern die logisch voortvloeit uit het perspectief van de voornaamste auteurs.

Hoofdstuk 4: *De sociale functies en betekenissen van sport* heeft een sterk opsommend karakter. Iedere maatschappelijke werking of betekenis van sport die ooit wel eens verondersteld is te bestaan komt in de 25 subkopjes van dit hoofdstuk aan de orde. Veel van wat erin gezegd wordt komt nog eens uitvoeriger behandeld in hoofdstuk 8: *De sociale betekenis van sport* en hoofdstuk 9 *Sportparticipatie, in- en uitsluiting*.

Hoofdstuk 6: *De veranderende sport* biedt een zestal paragrafen die zo sterk uiteenlopen dat de lezer absoluut geen samenhangend beeld krijgt wat op sportgebied gaande is.

Nog teleurstellender is wat dit betreft hoofdstuk 7: *Sport en sociale structuren*. Alhoewel De Knop in het begin van het boek schrijft dat de sociologie zich richt op de studie van sociale instituties (p. 21) of relationele netwerken (p. 23): begrippen die behoren bij het onderwerp sociale structuur, wordt dit onderwerp oppervlakkig, onvolledig en onsystematisch behandeld. Er is een paragraaf over de Olympische gedachte waarop totaal niet wordt ingegaan op de ommezwaai daarin in verband met het opheffen van de amateurbepalingen.

Vervolgens komt er een paragraaf over 'Sport voor allen' waarin de ontwikkeling van het internationale beleid op dit gebied besproken wordt.

Geclaimd wordt dat onder invloed van dit beleid het idee verdwenen is dat sport alleen voor de 'young and strong happy few' (p. 212) weggelegd is.

De sportbeoefening in Vlaanderen heeft inderdaad een spectaculaire groei doorgemaakt, bijna een vertienvoudiging van het aantal clubleden tussen 1963 (109.901) en 1998 (1.039.410)(p. 68).

In Nederland was in die periode slechts van een verdriedubbeling sprake. Maar deze enorme toename in Vlaanderen hangt naar ik aanneem meer samen met de enorme welvaarts groei van dit deel van België in het algemeen dan met het specifieke sportbeleid in dit gebied. Deze paragraaf wordt gevolgd door een op zich interessant stuk over 'Sport en vrijwilligers'.

Dit stuk vraagt echter om een veel uitgebreidere analyse van het verenigingsleven en het functioneren en de ontwikkeling van nationale en internationale sportorganisaties. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een kort stuk over het Bosman-arrest.

Al met al beschouw ik dit boek als het begin van het streven om tot een echt adequaat sociaal-wetenschappelijk handboek van de sport te komen. Het is informatief op het gebied van de sportparticipatie, maar het geeft weinig inzicht in de sociale structuren waarin de sport vorm krijgt en de maatschappelijke ontwikkelingen die deze structuren doen veranderen. Daartoe zou ook het historisch perspectief sterker aangezet moeten worden. □

Kolven

„Het plaisir om sig in dezelve te diverteren“

Koninklijk „Utrecht St. Eloyen Gasthuis“

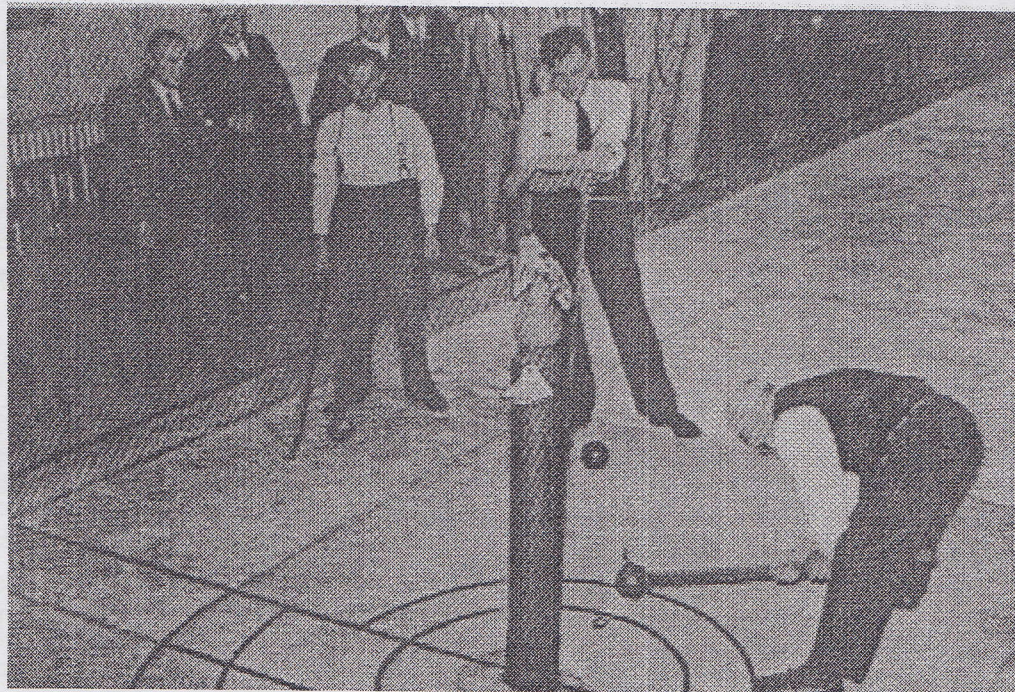

Wilfred van Buuren

Kolfclub Utrecht St. Eloyen Gasthuis, Kolven.
„Het plaisir om sig in dezelve te diverteren“
(Stichting Publicaties Oud-Utrecht, Utrecht, z.j.
[2002]) 80 pagina's, ISBN 90-5479-051-2, prijs:
20,- exclusief verzendkosten. Te bestellen bij de
boekhandel of via spou@erfgoed-utrecht.nl

de Koninklijke Nederlandse Kolfbond zijn 33 verenigingen aangesloten met in totaal een kleine 600 kolvers. Het kolven wordt vrijwel uitsluitend nog beoefend in West-Friesland (Noord-Holland). Daarbuiten heb je alleen nog in Utrecht één baan en één vereniging: de kolfclub 'Utrecht St. Eloyen Gasthuis'.

De Utrechtse kolfbaan dateert van 1730. Toen werd in de herberg „De Hollandsche Tuyn“ in de Boterstraat een open kolfbaan met lemen vloer in gebruik genomen. Deze herberg was bezit van het St. Eloyen Gasthuis van het Utrechtse Smedengilde. De baan was en is vrijwel exclusief in gebruik bij de regenten, broeders en leerlingen van het gasthuis. Omdat men niet veel meer voelde voor het spelen in de openlucht, werd de baan rond 1760 overdekt. Hoewel de baan in 1884 een kwart slag werd gedraaid en sindsdien meerdere malen is aangepast, is ze tot op heden blijven bestaan. Het is niet alleen de kleinste kolfbaan van het land (4,25 bij 14,40 meter), maar ook veruit de oudste nog bestaande en meest bijzondere kolfbaan van Nederland. In de loop van de negentiende eeuw nam de belangstelling voor het kolven af. Dit kwam onder andere door de concurrentie van het modieuze, uit Frankrijk overgewaaid, biljarten.

Kolven was in de achttiende eeuw in Nederland een geliefd tijdverdrif. De populariteit van dit balspel blijkt bijvoorbeeld uit het aantal kolfbanen. Een anonieme „Verhandeling over de oorsprong van het kolven“ uit 1769 vermeldt dat er toen alleen al in en rond Amsterdam 190 kolfbanen waren, hiervan waren er 31 overdekt. In een volgende druk van dit boek uit 1792 worden er in Holland en Utrecht 350 kolfbanen vermeld, waarvan bijna de helft overdekt. Ook in Friesland, Groningen en Zeeland waren banen. Tegenwoordig is kolf een sport in de marge: bij

Kolven en biljarten werden beide gespeeld in commerciële horecagelegenheden, kasteleins en herbergiers hadden met het oog op hun omzet vaak de organisatie van kolfpartijen in handen. Zij hadden liever biljartafels dan kolfbanen, op de plaats van een kolfbaan kon een uitbater immers meerdere biljarts kwijt. In de loop van de negentiende eeuw trokken leden van de aristocratie en de geëde burgerij de organisatie van inheemse vermaken naar zich toe. Dat gebeurde ook bij het kolven. Organisatievorming en reglementering van de kolf

sport vond plaats nadat in 1885 op instigatie van de arts G.C. van Balen van Blanken de Nederlandsche Kolfbond werd opgericht. De eerste clubs die zich bij de bond aansloten kwamen uit Alkmaar, Bolsward, Goes, Gouda, Haarlem, Hoorn, Nieuwe Niedorp en Spanbroek. Utrecht was daar nog niet bij.

Ook was er een spelvariant waarbij een zo groot mogelijke afstand moest worden afgelegd in een vast aantal slagen. Het colfspel was een 'lang spel', waarbij kracht een belangrijke rol speelde. Het werd gespeeld op straten, pleinen, velden en – in de winter – op het ijs. In de zeventiende eeuw verdween dit spel.

De kolvers van het St. Eloyen Gasthuis hadden namelijk geen officiële vereniging. Op initiatief van de secretaris van de kolfbond A.P.L. Spuybroek ontstond op 1 januari 1902 de kolfclub Utrecht, de huidige kolfclub 'Utrecht St. Eloyen Gasthuis'.

Het ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van deze club verschenen boek beperkt zich gelukkig niet tot de geschiedenis van de eigen club of baan. Meer dan de helft van het boek is gewijd aan de geschiedenis van het kolven en andere verwante bal- en slagspelen, zoals kaatsen, maliespel, croquet, chole en colf.

Het colfspel was een in de Middeleeuwen en zestiende en zeventiende eeuw veel gespeeld spel, waarbij de houten bal door een kolfstok, die bij de kromming was verzaard, werd voortgeslagen. Het was de kunst om in zo min mogelijk slagen een bepaald doel te raken, waarbij het aantal slagen op een kerfstok moest worden bijgehouden.

In de achttiende eeuw kwam een nieuw spel op dat met dezelfde naam wordt aangeduid, maar altijd gespeeld wordt als "kolf". Dit 'korte spel' wordt, binnenshuis of overdekt, op zo'n klein veld gespeeld, dat kracht geen rol kan spelen: het gaat om precisie.

Een ander groot verschil met het colfspel is, dat bij kolf de palen geen doel op zich zijn, maar deel uitmaken van het spel.

Zowel bij de geschiedschrijving van het colf als die van het kolf maakt het boek gebruik van een grote variëteit aan bronnen: stedelijke verordeningen, notulen en verschillende soorten beeldmateriaal. Een rijk geïllustreerde en zeer verzorgde uitgave. □

Marie-José Kleef. Winter Wonderland. Het opmerkelijke slotakkoord van Dennis Bergkamp. Uitgeverij: Thomas Rap. ISBN: 90-6005-313-3. Prijs: 18,50

Michiel Rehwinkel

Liefde maakt blind en zeker geen goed boek

Het bewijs is geleverd: iedereen kan een boek schrijven. En belangrijker nog, ook een uitgever vinden die zo gek is het op de markt te brengen. Het ultieme bewijs ligt in de winkel: Winter Wonderland van Marie-José Kleef. De ondertitel luidt: 'Het opmerkelijke slotakkoord van Dennis Bergkamp'. Dat is meteen al onzin. Immers, Bergkamp voetbalt nog steeds, dus is er helemaal geen sprake van een slotakkoord.

In het voorwoord wringt de schrijfster zich in allerlei vreemde bochten om uit te leggen waarom het boek per se nu geschreven moest worden. „Het verhaal eindigt in de zomer van 2002. Op het tweede hoogtepunt van zijn tijd bij Arsenal. Op het moment dat hij er voor zichzelf klaar mee was. Op het moment dat hij had neergezet hoe hij herinnerd wil worden. Als speler die prijzen wint voor zijn club.” Het klinkt allemaal mooi. Wie van voetbal houdt, het ook nog een beetje probeert te volgen en deze zinnen leest, denkt dat hij het voorbije seizoen toch iets heeft gemist. Dennis Bergkamp, die kwam vorig seizoen toch aanvankelijk nauwelijks aan spelen toe? Die voetbalde toch bijna nooit een hele wedstrijd? Ik heb het even opgezocht want Marie-José scheidt verwarring.

Seizoen 2001-2002. In de Premier League speelt iedere ploeg 38 wedstrijden. Bergkamp startte vorig seizoen welgeteld 22 maal in de basis. In vijftien duels werd hij vroegtijdig vervangen en al met al deed hij dus welgeteld zeven keer de volle negentig minuten mee. Verder kwam hij nog eens in elf wedstrijden als invaller in het veld. Hoeveel doelpunten maakte Bergkamp vorig seizoen in de Premier League? Het antwoord is nogal onthutsend: negen!

Beste seizoen ooit, houd toch op. Bergkamp hobbelde vorig seizoen gewoon mee met de brede selectie en pikte zijn minuutjes en doelpuntjes mee. Soms was hij briljant, vaak onzichtbaar.

Natuurlijk is hij nog steeds een hele goede voetballer, maar zelfs bij zijn eigen club is hij niet meer de absolute nummer één, twee of zelfs maar drie van de pikorde. Daar heeft trainer Arsene Wenger anderen voor, Fransen vooral.

Het blijft vreemd. Er is geen enkele aanleiding voor een boek over Bergkamp en toch heeft Marie-José Kleef 236 pagina's vol geschreven. De inhoud is dan ook om te janken.

De 'Methode-Kleef' om een boek te schrijven is ook erg makkelijk. Zij 'volgde' twee seizoenen Bergkamp en Arsenal. Dat volgen moet niet zo letterlijk worden genomen. Zij bezocht met enige regelmaat wedstrijden van The Gunners en verzamelde krantenartikelen. Onlangs zei ze nog op televisie dat ze ook vaak met Bergkamp zelf heeft gesproken, maar dat blijkt nergens uit. Tijdens een gesprek de dag na de uitzending vertelde ze me: „Bergkamp praat hier nooit over (zijn relatie met coach Wenger, red.). Je kunt het wel proberen, maar dat heeft toch geen zin. Bergkamp heeft een hekel aan pers.” Nu vraag ik je.

Alle kennis die Kleef vergaarde heeft ze vervolgens nogal makkelijk in chronologische volgorde gezet. Tussen het plan een boek over Bergkamp te schrijven en de voltooiing ervan zaten dan ook, zoals ze me vertelde, welgeteld twee zomermaanden. Keurig verhaalt ze in de voltooid verleden tijd over inmiddels volstrekt oninteressante gebeurtenissen en nog erger, alle roddel en achterklap waarmee Engelse kranten zo vaak volstaan. Het gaat maar door, een eindeloze brij non-informatie. Niet interessant, ook niet voorzien van boeiende voetnoten. En niet bepaald in grootse stijl opgeschreven.

Marie-José Kleef heeft een boek geschreven en uitgeverij Thomas Rap heeft het uitgegeven. Dat Jan Mulder een wervend woordje op de achterflap schreef, heeft er ongetwijfeld mee te maken dat zijn boeken bij dezelfde uitgever verschijnen. Winter Wonderland is een slecht boek, waarvan er meer dan dertien in een dozijn gaan. Bovendien voorzien schrijfster en uitgever de lezer van informatie waar vraagtekens bij gezet kunnen worden. Op de achterflap wordt als aanbeveling gemeld dat Kleef op de sportredactie bij Trouw werkte. In het voorwoord verhaalt de schrijfster lyrisch over haar werk op de sportredactie van De Volkskrant. Kleef liep bij de die laatste krant een paar maanden stage. Bij Trouw mocht zij een halfjaarcontract net uitdienen. Het Haarlems Dagblad zag haar niet staan. Daarna vertrok zij naar Engeland en werd blijkbaar verliefd op Dennis Bergkamp. Liefde maakt blind en zeker geen goed boek. □

Marnix Koolhaas en Jurryt van de Vooren. De mannen van '63, verhalen van de zwaarste Elfstedentocht aller tijden. (Uitgeverij Van Wijnen, Franeker 2003) 192 pagina's, ISBN 90 5194 263 X. prijs: 27,50.

Gerbrand Bakker

In het laatste hoofdstuk van *De koude erfenis, verhalen van het ijs*, het wondermooie boek van Hylke Speerstra, keert de auteur een paar dagen na het schaatsen van de Elfstedentocht van 1997 terug naar de Bloedvaart, waar de ouderlijke boerderij stond. Het boek eindigt zo: „...[ik] probeerde in het ongeschonden ijs de krasjes van mijn allereerste schaatsen te vinden. Ik hoorde de tijd ademen.” Die ademende tijd omvat een dikke eeuw, van de Elfstedentocht die grootvader Speerstra in 1891 'voor de aardigheid' schaatste, tot Speerstra's eigen tocht in 1997, de laatst verreden tocht. Vanzelfsprekend passeert Speerstra op zijn tijdreis de tocht van 1963, toen hij zelf (als wedstrijddrijder) na IJlst uitviel met bevroren ogen.

In het inleidende hoofdstuk van *De mannen van '63* prijst Marnix Koolhaas het boek van Speerstra omdat de auteur meer dan wie ook de elfstedenverhalen in een cultuurhistorische context weet te plaatsen. En dat is wat Koolhaas en Van de Vooren nastreven met „De mannen van '63”: de loodzware tocht in een breder historisch verband plaatsen. Koolhaas stelt - in alle onbescheidenheid - voor om het boek, samen met het dagboek van Anne Frank en dat van Gerrit de Veer over de lotgevallen van Willem Barendsz, als verplichte lectuur op de boekenlijst van inburgeringscursussen te plaatsen. Dat scheidt verwachtingen.

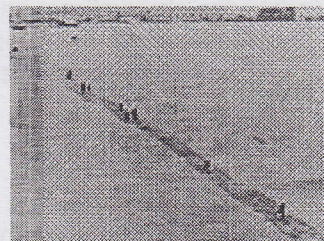
Op 18 januari 1963 deden iets meer dan 10.000 mensen mee aan de Elfstedentocht. Slechts 58 wedstrijddrijders en 69 toerrijders haalden de finish. De grondslag voor het boek wordt gevormd door enquêteformulieren die na de tocht naar de toerrijders zijn opgestuurd en die in 1993 'herontdekt' zijn. Op basis van die formulieren is aan

zes schaatsers gevraagd hun herinneringen aan die dag op te halen, ingebed in een levensbeschrijving.

Verder is er een verslag van een Elfstedentocht die Pim Mulier in 1890 reed, een verhaal van Willem Augustin over de negen tochten die hij reed, het 'eerherstel' van Meike de Vlas (de vrouw die in '63 het verst kwam), een korte bijdrage van ijsmeester Sjik Velstra en een transcriptie van een radio-praatje van Arie Kleywegt ('onze man in Bartlehiem') uit 1995. Die verschillende ingrediënten doen de opzet van de samenstellers goed slagen: de achttiende januari 1963 krijgt inderdaad een extra dimensie, de tocht wordt tot een ijkpunt in de levens van vele mensen, een ijkpunt dat de sportieve prestatie overstijgt.

En dan moet het mooiste én meest ontroerende deel van het boek nog komen. Kopieën van alle vragenlijsten die de toerrijders inzonden, mét pasfoto's. Meer nog dan uit de voorafgaande verhalen spreekt uit de met pen en potlood ingevulde vragenformulieren de cultuurhistorische context, maar je moet er wel even de tijd voor nemen, én het liefst alle lijsten achter elkaar uitlezen. In welke milieu's wordt op de vraag *Hoe reageerde Uw omgeving op Uw succes?* pijnlijk kort gereageerd met 'matig enthousiast' of 'zeer lauw'? Welke beroepsgroep maakt de meeste spelfouten? Wie zijn behept met de meeste branie, de jonkies of de oudere mannen (de 17-jarige op de vraag *Was Uw conditie na een week weer geheel hersteld:* „Jazeker!”)? Akelig is het om te weten dat velen de achterkant van het formulier hebben gebruikt om de vraag *Heeft u leuke ervaringen opgedaan? Vertel ze gerust uitvoerig* inderdaad uitvoerig te beantwoorden. Alleen de voorzijdes zijn in het boek opgenomen.

Wat de verkoopcijfers van het boek zeker geen kwaad zal doen, is het relletje dat ontstaan is naar aanleiding van de bekentenis van Henk Gemser dat hij en zijn maat Henk Buma Oudkerk/Aldtsjerk in een auto omzeild hebben, volgens eigen zeggen omdat hij bang was dat ze van het ijs zouden worden gehaald. Op de website van de Leeuwarder Courant werd lezers naar hun mening gevraagd. Gelukkig voor Gemser vond een flinke meerderheid dat hij zijn kruisje mocht houden. Hendrik Buma komt niet aan het woord, die is niet beroemd genoeg.

Uit de talrijke foto's spreekt een ijzige eenzaamheid, vooral uit de foto's die later op de dag zijn gemaakt, als de zon is gaan schijnen en de wind steeds feller is gaan waaien. Jammer is wel dat alle zwartwitfoto's zijn afgedrukt op lichtgrijze vlakken, waardoor ze heel flets overkomen.

En dan is er nog een redactionele kwestie. Op elke bladzijde zijn als voetnoten citaten van de toerrijders uit de enquêteformulieren afgedrukt. Koolhaas en Van de Vooren hebben ervoor gekozen om die ongecorrigeerd op te nemen. Dat is een keuze, (en in het geval van de afgedrukte enquêteformulieren onvermijdelijk, daarin kun je niet met de rode pen gaan zitten verbeteren) maar ik persoonlijk vind dat onbehoorlijk ten opzichte van de schaatsers, die nu - veertig jaar na dato - waarschijnlijk met het schaamrood op de kaken het boek zullen doorbladeren. Als je weet dat meer dan 98% van de rijders is uitgevallen (van vermoeidheid, met bevroren lichaamsdelen, gebroken armen of vleeswonden in de benen), komt de laconiekste voetnoot van Tjalling Holwerda, Zandpad 83, Breukelen, 26 jaar, landarbeider: „Tijdens de tocht nergens geen last van gehad, alleen de 6000 rijders voor mij.”

Of dit boek verplichte lectuur moet worden voor asielzoekers moeten de lezers zelf maar uitmaken. Wat is dan de volgende stap? Ze tijdens een volgende Elfstedentocht verplicht Friese doorlopers onder laten binden en massaal het ijs opjagen? □

Nico van Horn

Beno Hofman, *Sportstad Groningen. Van Gruno tot Giro. Verschenen in de reeks: Groningen van alle tijden, deel 3. Uitg. Noordboek, Groningen, 2002, ISBN 90 330 12540 2.*

Skûtsjesilen doen ze niet in Groningen, wel heel veel andere sporten. Dit staat te lezen in het boek *Van Gruno tot Giro* dat vorig jaar verscheen bij ge-

legenheid van de start van de Giro in Groningen.

Het is ongetwijfeld bedoeld om de lezer op de hoogte te stellen van het belang van Groningen als sportstad. En daar is de schrijver in geslaagd. Wist u dat nadat in Amsterdam in 1893 voor het laatst de WK schaatsen in Nederland waren gehouden, Groningen in 1905 weer met de eer ging strijken? Dat Coen de Koning daar toen wereldkampioen werd? (Voor de vier andere deelnemers?) Was u bekend dat Be Quick voetbalkampioen in het seizoen 1919-1920 werd? Wist u dat Jaap Eden in Groningen op 11 januari 1893 een wereldrecord reed op de 1500 meter met 2.35? Dat er ook een Hel van het Noorden voor roeiers bestaat? Dat de Eerste Groninger Wielrijdersclub (van 1886) 'De Mug' heette?

We lezen voorts dat de opmars van handbal in Groningen begon en dat het daarom geen wonder is dat Groningen dit jaar de WK handbal voor vrouwen dit jaar organiseert. Daarnaast is er aandacht voor de paardensport, schaken, met name voor het eerste wereldtoernooi na de Tweede Wereldoorlog. Groningen wordt ook wel de bakermat van de biljartsport genoemd. En dat wordt met uitgebreid, prachtig fotomateriaal en goede documentatie onomstotelijk bewezen.

Van de behandelde sporten is een fiks stuk geschiedenis opgeschreven en de mooie vormgeving maakt het lezen tot een genot. De meest aansprekende sporten zijn voorzien van een goede historische inleiding, toegespitst op Groningen en zo kunnen we ondermeer kaatsen en kolven, roeien, basketbal, zwemmen en volleybal in een breder kader plaatsen. Er is aandacht voor bekende Groninger sporters als Adrie van Tiggelen, de firma Koeman die de loopbaan begon in Groningen, de handballer Joop van der Geest, biljarter Theo de Both, maar ook voor roemruchte sportlocaties als zwemstadion de Papiermolen, volleybalhal de Korenbeurs, de IJshal en diverse voetbalstadions.

Nog kritiek? Ja. In de literatuurlijst is het boek *Sport en spel in Groningen 1926-1986* ten onrechte niet vermeld. In dit boek vinden werkelijk alle sporten een plaats, compleet met contactadressen. Die adressen of contactnummers hadden er in het besproken *Van Gruno tot Giro* ook wel bij gekund. Verder niets dan lof voor dit boek, met de al eerder genoemde schitterende foto's en goede historische overzichten. □

COMING OUT Jurryt van de Vooren

„Weet je dat ik ook niet kan schaatsen?“, zei een vriend met een schuine blik naar zijn voeten. „Heel merkwaardig, maar ik durfde dat nooit te zeggen.“ Om hem heen knikte een aantal mensen met een herkende blik alsof ze bij Rondom Tien zaten. Homo mag je tegenwoordig zijn in dit land, de maatschappelijke tolerantie afzweren, als vrouw met een penis door het leven gaan, geen probleem. Maar niet kunnen schaatsen als Hollander?

Vier maanden hebben Marnix Koolhaas en ik gesproken met toerrijders van de Elfstedentocht van 1963. Bij elk bezoek aan weer zo'n held moest ik antwoorden dat ik niet kon schaatsen en, nog erger, dat nooit lastig heb gevonden. Aan de keukentafel bij Henk Gemser vlak voordat hij ons vertelde dat hij enkele meters per auto had afgelegd, om te voorkomen dat hij van het ijs zou worden gehaald. Aan de keukentafel bij Sjirk Velstra, het voormalige rayonhoofd van Bartlehiem, de man wiens aanzien stijgt als het kwik daalt, de winterkeizer van Nederland tijdens de Elfstedentocht.

Post No
Stad: SOERABAYA 1900

HOGERE TECHNISCHE SCHOOL TE
TELUKAGONG

1900

JANNAAL	TOEGANG	VERBODEN	UITGAANG
1900	10000	00	0000
1912	22	15	50 %
1917	100	25	75 %
1920	200	100	50 %
1925	300	200	66 %
1940	2115	200	90 %
1941	2177	1652	75 %
1942	2087	1400	67 %
1947	1151	270	23 %
1951	2507	200	78 %
1950	2000	1200	60 %
1955	10000	00	0000

Aan de keukentafel bij George Schweigmann, die ruim twintig jaar in het Elfstedenbestuur zat, de man die zich nooit zal laten verrassen tijdens het rijden van zijn Friese ererondje. Zelfs op de inslag van een meteor zal hij een passend antwoord hebben om daarna fluitend en zwaaiend de eindstreep te halen. „Nee, ik houd niet van schaatsen, mijnheer. Nooit van gehouden, eigenlijk. Maar Marnix kan wel schaatsen, hoor.“

Het had elke keer iets vreemds. Het is het gevoel van een atheïst die luidruchtig het woord vraagt bij een bisschoppelijke bijeenkomst. Het is het gevoel van een sportliefhebber die hardop zegt Vak M leuk te vinden, vooral door de presentator die zo geïnteresseerd is in zijn gasten en zichzelf keer op keer

wegcijfert. Maar het was elke keer wél de waarheid: ik ben altijd huiverig geweest voor het me snel voorbewegen op iets smals of draaiers onder mijn voeten. Schaatsen, skateborden, rolschaatsen, en dat soort engigheden. De eerste keer dat ik tóch op een skatebord stond, ging ik verschrikkelijk hard op mijn plaatje. Nee mijnheer, dat nooit meer, dan val ik liever van een dak. Wat de volgende dag ook gebeurde, maar in ieder geval niet met schaatsen onder.

Het staat nu voorin het boek dat Marnix en ik over die Tocht van 1963 schreven. 'Kan (nog) niet schaatsen' als slotzin van mijn biografie. Marnix was in 1978 langebaan-ijskampioen bij de B-junioren in Haarlem. Ik viel in dat jaar uit een boom of van een dak en zat bij de scouting, de padflikkerij. Pas iets later ging ik voetballen bij Een Club en kreeg ik een enigszins Hollands bloesje op de wangen. Jammer alleen dat ik te lang haar had, dat het zicht op mijn Hollandse bloesje ontnam.

„Zullen we dan samen op schaatsles gaan?“, zei ik na de bekentenis. „Ik heb net een Cubaan ontmoet en die neem ik mee. En nog wat vrienden die nu ook durven te zeggen dat ze niet kunnen schaatsen.“ Het gezelschap fleurde zichtbaar op en kreeg Hollandse bloesjes op de wangen.

Inmiddels is de winter bijna beëindigd en droom ik hardop over een langdurig verblijf in een land waar alleen maar zomer bestaat. En kan ik nog steeds niet schaatsen. □

VIJF VRAGEN AAN EEN VAN ONZE LEDEN

Susan Smit

Naam: Susan Smit
Woonplaats: 's-Hertogenbosch
Opleiding: Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam.
Beroep: office manager bij het W.J.H. Mulier Instituut, centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

1. Wat was uw eerste contact met sportgeschiedenis?

In 1996 las ik op de gang van de faculteit Economische en Sociale Geschiedenis een aankondiging voor het eerste werkcollege Sportgeschiedenis van Theo Stevens. Aangezien ik me net aan het oriënteren was op een afstudeeronderwerp, was mijn interesse gewekt.

2. Wat is uw eigen bijdrage aan het sport-historisch onderzoek?

Mijn doctoraalscriptie heeft als titel 'De bal bleef rollen' en gaat over voetbal tijdens de Tweede Wereldoorlog in Amsterdam en in het bijzonder over het dagelijks leven bij Ajax.

Na mijn afstuderen redigeerde ik samen met Maarten van Bottenburg een afscheidsbundel voor toenmalig directeur van NOC*NSF Wim de Heer, getiteld 'Visies op sportontwikkeling'. Bij Diopter, de voorloper van het Mulier Instituut heb ik een bijdrage geleverd aan het inventarisatieonderzoek van sportarchieven in Nederland. Verder heb ik nog wat sporthistorische artikelen geschreven voor het Ajax Magazine, het Holland Historisch Nieuwsblad en een nog (steeds) te verschijnen boek over sport in West-Friesland. Afgezien van de aankleding van het pand van het Mulier Instituut met enkele aandenkens aan naamgever en sportpionier Pim Mulier, is mijn bijdrage aan de sportgeschiedenis momenteel zeer bescheiden.

Susan Smit.

3. Wat zijn de beste sporthistorische boeken die u gelezen hebt?

Het proefschrift van André Swijtink 'In de pas' heb ik met name gedurende mijn afstuderen als een belangrijke leidraad gehanteerd. Verder beschouw ik de al vaker genoemde werken van Maarten van Bottenburg, Ruud Stokvis en Hans Dona als klassiekers. Uiteraard ben ik ook erg benieuwd naar het nieuwste boek van Simon Kuper over Ajax tijdens de Tweede Wereldoorlog.

4. Wat vindt u belangrijke te bestuderen thema's op sporthistorisch gebied?

Als ik de lijst met standaardliteratuur over geschiedschrijving bekijk in het Jaarboek Sport-Beleid en Onderzoek 2000-2001, vind ik dat het aantal titels niet tegenvalt ten opzichte van de andere onderwerpen. Ik vrees echter dat er in het binnenkort te verschijnen Jaarboek Sport 2002 weinig 'verse' sportgeschiedenis wordt beschreven. Het thema doet er minder toe wat mij betreft, als de stroom aan nieuwe publicaties op sporthistorisch gebied maar in beweging blijft.

5. Hoe ziet u de toekomst voor sportgeschiedenis?

Redelijk goed. Ik ben ervan overtuigd dat de diversiteit en mogelijkheden op het gebied van de sportgeschiedenis steeds mensen zal blijven aanspreken en aanmoedigen om er nader onderzoek naar te verrichten. Stichting de Sportwereld heeft natuurlijk de nodige impulsen gegeven en is nog steeds actief en alert. Ik hoop dat dat in de toekomst ook van het Mulier Instituut kan worden gezegd. Wat dat betreft zit ik dus dicht bij het vuur... □

De Sportwereld, magazine van stichting de Sportwereld, geeft informatie over activiteiten van de stichting. Daarnaast bevat zij artikelen, interviews, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en achtergronden van de sport. Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen van de kennis van de geschiedenis en de achtergronden van de sport in Nederland. De stichting bevordert sporthistorisch onderzoek en zet zich in voor het behoud van het sportief cultureel erfgoed. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (nieuwsbrieven en boeken) en door het leggen van contacten tussen beoefenaars van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport.

HET BESTUUR VAN STICHTING DE SPORTWERELD

bestaat uit:

Nico van Horn, Gerard van den Houten, Peter Los (secretaris), Jan van der Putten (penningmeester), Theo Stevens, Ruud Stokvis, Sjoerd van Tiel (voorzitter).

Projectcoördinator: Wilfred van Buuren.

**EENVOUD IN VEELVOUD
EEN KOPIE VOOR**

1,6 €UROSPIE *

Bij afname van een abonnement voor 5000 kopieën. Alle prijzen zijn excl. BTW

**De beste kopie van Amsterdam
Voordeliger per stuk, per dozijn,
per duizend en per gehele oplage.**

OOK VOOR
PERFECTE
KLEURKOPIEËN

**GRAND PRIX
copyrette®**

Weteringschans 84a, 1017 XR Amsterdam
Amsteldijk 47, 1074 HW Amsterdam
Parnassusweg 216, 1076 AV Amsterdam

VOORDEEL IN VEELVOUD

Colofon

De Sportwereld is een uitgave van Stichting de Sportwereld. Hoofdredactie: Wilfred van Buuren (ook eindredactie) en Eva Hogenbirk (hoofdredactie, eindredactie en lay-out). Eindredactie: Michiel Rehwinkel. Redactionele medewerkers: Gerbrand Bakker, Heinze Bakker, Ab Bloemendaal, Theo Bollerman, Wilfred van Buuren, Zeger van Herwaarden, Hans Pars, Remco Plas, Dolf Pouw, Michiel Rehwinkel, Daniël Rewijk, Susan Smit, Koos Steendijk-Kuypers, Theo Stevens, Ruud Stokvis, Rogier Verkade, Renzo Verwer, Jurryt van de Vooren en Mark Westervhuis.

Redactieadres: Stichting de Sportwereld, Postbus 11781, 1001 GT Amsterdam.

Email: desportwereld@hotmail.com. Abonnementen: de Sportwereld verschijnt vier keer per jaar. Het magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport is alleen beschikbaar voor abonnees en medewerkers van Stichting de Sportwereld. Contributie per jaar: abonnees en medewerkers 16 E, studenten 13 E, instellingen 20 E. U kunt abonnee of medewerker worden door uw contributie over te maken via bank of giro op de Rabobank rekening 152109609 ten name van Stichting de Sportwereld, Uitgeest. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan met toestemming van de hoofdredactie.

SURF NAAR DE WEBSITE VAN MAGAZINE DE SPORTWERELD:

[HTTP://WWW.DESPORTWERELD.NL](http://www.desportwereld.nl)

(momenteel nog 'under construction')

ISSN: 1569-7169